

T.C. BAŞBAKANLIK GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

**GÜNEYDOĞU
ANADOLU
PROJESİ
BÖLGE
KALKINMA
PLANI**

**YÖNETİCİ
ÖZETİ**

C İ L T 1

**A N K A R A
2 0 0 2**

“*GAP Bölge Kalkınma Planı*” çalışması, Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın ortak sürdürülebilir insani gelişme yaklaşımıyla imzalanan ve 18 Mart 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak işlerlik kazanmış olan “GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Giderilmesi” başlıklı Program kapsamında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın finansal katkılarıyla yürütülmüştür.

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

VİZYON

KÜRESEL DÜŞÜNCE VE
YEREL KOŞULLAR
IŞIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSANI
KALKINMA

MİSYON

ÇEVRE VE İNSAN
ODAKLI DEĞER YARATMA

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, dönemin ekonomik ve kültürel zenginliğinin ve canlılığının merkezi olarak tarihsel önemi olan bir coğrafyadır. Zamanla ticaret yollarının değişmesi, tarımdaki teknolojik gelişmeler ve yaşanan kültürel dönüşümler nedeniyle Bölge eski zenginlik ve önemini yitirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği en büyük ve önemli proje olarak kabul edilen Güneydoğu Anadolu Projesi, Bölge'yi yeniden refah ve zenginliğe kavuşturacak, dünya kültür mirasına katkı sağlayacak konuma getirecektir.

GAP, ülkenin kendi öz kaynaklarıyla uygulanmakta olan bir projedir. Tamamlanmasıyla birlikte ekonomik ve sosyal getirisiyle hem Bölge halkı hem Türkiye ekonomisine hem de aynı coğrafya ve tarihi paylaştığımız komşularımızın da kalkınma ve gelişmelerine önemli katkılar sağlayacaktır.

GAP'ın 2010 yılında tamamlanması Bakanlar Kurulu Kararına bağlanmış ve görev GAP Bölge Kalkınma İdaresi'ne verilmiştir. İdare, tüm GAP illerinde, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, çeşitli meslek grubu temsilcileri ve uzmanlardan oluşan bir ekiple birlikte çalışmış ve bu çalışmaların ışığında yeniden düzenlenen Bölge Kalkınma Planı tamamlanmıştır. Bu kitap, GAP'ın, "sürdürülebilir kalkınma" anlayışıyla 2010 yılında tamamlanması hedeflenerek hazırlanmış olan GAP Bölge Kalkınma Planı'dır. Bu Planın Bölge halkına ve tüm ulusumuza hayırlı olması ve mutluluk getirmesini dilerim.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Mehmet KOCABATMAZ
Devlet Bakanı

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) başlangıçta Fırat ve Dicle havzalarının bir bölümünü kapsayan Yukarı Mezopotamya Ovaları'ndaki su ve toprak kaynaklarının etkin ve verimli bir biçimde kullanmak amacıyla geliştirilmiştir. Proje, daha sonra ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gelişmeyi içeren entegre bir bölgesel kalkınma programına dönüşmüştür.

1990-2005 dönemini kapsayan 1989 GAP Master Plan'ı özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini, iktisadi ve teknik olanakları dikkate alarak, bir takvime başlamış, bu değişimin 2005 yılı itibarıyla ekonomik ve sosyal sektörlerde uyaracağı gelişmeleri öngörmüştür. GAP Master Planı çeşitli kamu kuruluşlarının kalkınma çabalarının koordine edilmesi, alt ölçekte üretilecek plan, program ve projelere rehberlik niteliği taşıması itibarıyla bir yol haritası olmuştur.

Geleneksel yöntemlerle hazırlanan ve kamu kesimi ağırlıklı bir nitelik taşıyan GAP Master Planı özellikle 1990'ların ikinci yarısında derinleşen kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle hedeflerinden önemli ölçüde sapmıştır. Plan'ın uygulanmasında 1990'ların sonlarında marjinalleştirilen terör olaylarının olumsuz etkisi de göz ardı edilmemelidir. Belirtilen sorunlar ve Bölgenin süregelen ekonomik ve sosyal gereksinimleri yeni bir plan ihtiyacını zorunlu kılmış, 4 Haziran 1998 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında alınan karar çerçevesinde, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının da finansal desteğiyle mevcut çalışma hazırlanmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasının hızlandırılması amacıyla 1989 yılında hazırlanan GAP Master Planı değişen koşullar, yeni ihtiyaçlar ve yeni kalkınma değerleri ışığında irdelenerek "Katılımcı Planlama" sürecine girilmiştir. Bu süreci tayin eden en belirgin ilke sürdürülebilir insani gelişme yaklaşımı olmuştur. Bu yaklaşım; kamu kaynak ve potansiyelinin, halk katılımının, insani gelişme değerlerinin hareketlenmesi ve etkinleşmesi amaçlanmıştır.

Katılımcı planlama ve kalkınma yaklaşımında, koordinasyon ve işbirliği önem arz ettiğinden GAP-BKİ ortak yönelmeyi sağlamak ve kalkınma potansiyelinin sınırlarını genişletebilmek için sürece taraf olacak, süreci etkileyecek ve süreçten etkilenecek olan kamu, özel ve yerel halk kesimlerinin işbirliğini ve katılımını sağlamak ve planlama sürecine dahil etmek için büyük çaba sarf etmiş ve bu alanda ilk denebilecek başarılar elde edilmiştir.

GAP-BKP'dan etkilenen kesimlerin; bir başka ifadeyle Plan'ın paydaşlarının, plan hazırlama ve uygulama sürecinde etkin rol almaları ve bu rolün giderek güçlendirilmesi; ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin bir bütünlük içerisinde ele alınması plan çalışmalarının temel yaklaşımını oluşturmuştur.

Bu çalışmanın yürütülmesine Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında imzalanan ve 18 Mart 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak işlerlik kazanmış olan "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Giderilmesi" başlıklı Program'dan finans desteği sağlanmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Daimi Temsilcisi Sayın Alfredo Witschi-Cestari'ye yakın ilgi ve desteği için teşekkür ederim.

Ayrıca, GAP Bölge Kalkınma Planı'nın çeşitli aşamalarında yer alan paydaşlarımıza, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, belediyeler, meslek odaları temsilcileri ile raporların yayına hazırlanmasında emeği geçen tüm kişi ve kuruluşlara da teşekkür ederim.

Paydaşların görüşleri doğrultusunda oluşturulan ve temel vizyonu "refahın arttığı ve yaygınlaştığı ve bunun herkese ekonomik faaliyetlere katılma fırsatı vererek sağlandığı; Bölge'nin diğer bölgelerle olan gelişmişlik farklarının azaldığı ve zamanla ortadan kalktığı; Bölgedeki kaynakların etkin kullanıldığı, sürdürülebilir büyüme ve toplumsal istikrarın bir gereği olarak verimlilik ve istihdamın arttığı; güçlü, özgüvenli, donanımlı, eğitilmiş bireylerden oluşan, ulusal ekonomiyle bütünleşmiş, dışa açık ve fırsat eşitliğinin olduğu demokratik bir toplumsal yapının gerçekleştirilmesi" olan GAP Bölge Kalkınma Planı'nın hayırlı olmasını dilerim.

Saygılarımla,

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER
GAP İdaresi Başkanı

GAP BKP Çalışmaları Sürecinde Hazırlanan Raporlar

Türü: Delegasyon Raporları

Konu

Arazi Ofisi ve Arazi Edinme Fonu'nun GAP Bölgesi için Uygulanabilirlik Model Etüdü Güneydoğu Anadolu Projesi Kapsamında Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri İçin Alternatif Modelleri Araştırma Harran Ovası'nda Sulu Tarım İşletmelerinde Önder Çiftçi Projesi Modelinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma Modern Tarım Mekanizasyonu

Önder Çiftçi Danışmanlık Modelinin GAP Bölgesinde Uygulanabilirliğini Araştırma Tarım Kredi Kooperatiflerine Ürün, Pazarlamasında Fonksiyonel Görev Verilmesi GAP Bölge Kalkınma Planı Hayvancılık Sektörü Geliştirme Önerileri GAP Bölgesinde Yukarı Havzaların Yönetim Modeli GAP Bölgesinde Sanayi Atık Tahmini

GAP Bölgesinde Toprak ve Su Kaynaklarının Kirliliğinin Boyutları, Nedenleri ve Çözüm Önerileri GAP Esnaf ve Sanatkarların Durumları, Sosyal Konumları, Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Ortaklaşa Çözüm Önerileri Geliştirilmesi ve GAP Kalkınma Planı Süreçlerine Katılım GAP Bölgesi'nde Hükümet Dışı Kuruluşların Saptanması ve Değerlendirilmesi

GAP Sağlık Raporu Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı Veri Seti Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kültür ve Tarih Varlıklarının Korunması, Kurtarılması ve Değerlendirilmesi Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Planı Eğitim Planlaması Çalışması GAP Bilişim Stratejileri Raporu

Hazırlayan

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Vakfı
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarımsal Gelişme, Eğitim Sosyal Danışma Vakfı,
Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Tarmakbir Türk Tarım Alet ve Makinaları İmalatçıları Derneği
Türkiye Ziraat Odaları Birliği

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü
Türkiye, Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği
TMMOB, Orman Mühendisleri Odası

Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB),
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Vakfı

Diyarbakır Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı ile Diyarbakır Sanatçılar ve Edebiyatçılar Derneği
Diyarbakır, Batman, Siirt Tabipler Odası
Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü

Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB)
Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkiye Bilişim Vakfı

Türü: Kuruluş Raporları

Konu

Valilik Brifing Dosyaları

GAP Bölge Kalkınma Planı-Bilgilendirme Toplantısı
Çalışma Raporları (Bölge İlleri)

GAP Bölge Kalkınma Planı: Vizyon, Amaç,
Hedefler ve Politikalar Dokümanı Çalışma Raporları
(Ankara ve Bölge İlleri)

1989 GAP Master Planı Değerlendirme Raporu

GAP Master Plan Çalışmaları

GAP Bölgesi Tarım Master Planı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı
Çalışmalarında Dikkate Alınması Gereken Projeler

GAP Bölgesinde Ormanlar, Ormancılığın İşlev ve
Sorunları

Çevre ve Altyapı Durum Raporları

GAP Bölgesi'nde Özel Sektörün Sorunları ve Çözüm
Önerileri

Sanayi ve Ticaret İl Raporları

GAP Bölgesi'nin Jeolojik Açından Maden ve Enerji
Kaynakları

GAP Bölgesi Madencilik Sektörü

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı'na
Yansıtılmak Üzere Tarımsal Destekleme,
Sanayileşme, İmalat Sanayiine ve KOBİ'lere Devlet

Yardım ve Destekleri Konularında Görüşler

GAP Bölgesi'nde Kadının Temel Sorunları

Sosyal Hizmetler 2002-2010 Plan Raporları

GAP Bölgesi Kültürel Değerlerin Sürdürülebilir
Koruma ve Kurtarma Planı'nda Değerlendirilecek
Konular

DSİ Güneydoğu Anadolu Projesi 2002-2010
Uygulama Programı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı 2002-
2010 kapsamında KHGM Planlama ve Proje
Konuları ve Uygulama Programı

Hazırlayan

Adıyaman, Batman, Diyarbakır,
Gaziantep, Mardin, Kilis, Siirt,
Şanlıurfa ve Şırnak Valilikleri

GAP BKİ

GAP BKİ

GAP BKİ

KHGM APK Dairesi Başkanlığı

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı,

Tarımsal Araştırmalar Genel

Müdürlüğü

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı,

Araştırma, Planlama ve Koordinasyon

Kurulu Başkanlığı

Orman Bakanlığı

Batman İl Mahalli İdareler

Müdürlüğü, Diyarbakır, Gaziantep,

Kilis ve Şanlıurfa ve İl Çevre

Müdürlükleri

GAP-Girişimci Destekleme ve

Yönlendirme Merkezleri (GAP-

GİDEM)

Şanlıurfa, Batman ve Adıyaman

Sanayi ve Ticaret İl Müdürlükleri

GAP BKİ

Maden Tetkik ve Arama Genel

Müdürlüğü

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

GAP BKİ- Çok Amaçlı Toplum
Merkezleri (ÇATOM)

Diyarbakır ve Adıyaman Sosyal

Hizmetler Müdürlüğü

Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini

Araştırma ve Geliştirme Genel

Müdürlüğü

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Türü: Uzman Raporları

Konu

GAP Bölgesinde Üretim Deseni Öngörüsü 2010

GAP Bölgesi Ulaşım Planlaması Raporları

GAP Bölgesinde;

1. Türdeş Alanların Belirlenmesi
2. Çeşitli Bitkilerin Yetiştirilebilebileceği Alanların Belirlenmesi
3. GAP Bölgesi Orman Kaynakları Veri Tabanı

Agro Ekolojik Zonlama ve GAP Bölgesi İklim Faktörleri Veri Tabanı

GAP Bölge Kalkınma Planı: Sulama Raporu

1989 GAP Master Planı Tarım ve Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi

GAP BKP İçeriğinde Finans Modelleri için Araçlar, Mekanizmalar ve İlişkileri Üzerine Bir Araştırma (İngilizce)

GAP Bölgesi'nde İmalat Sanayinin Konumu Ve Gelişme Perspektifleri

GAP'ın Üretim ve İhracat Planlaması Açısından Ortadoğu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Orta Asyanın Tarımsal Ürün İthalat Potansiyeli

GAP Kapsamında Orman Ekosistemiyle Flora, Fauna ve Koruma Alanlarının Projenin Geleceği Bakımından Değerlendirilmesi

GAP'ta Arkeolojik Değerlerin Turizm, Sosyal ve Ekonomik Boyutu

GAP Bölgesi Toprak Kaynakları Sorunları, Çözüm Önerileri

1. Agro Ekolojik Zonlama: GAP Bölgesi Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesinde Yapılan Çalışmalar ve Alınması Gereklî Önlemler
2. GAP Bölgesinde Genel Agro Ekolojik Zonlar ve Yağış Haritası
3. GAP Bölgesi Toprak Kaynakları Sorunları ve Çözüm Önerileri
4. GAP Bölgesi Toprak Amenajman Tedbirleri Haritası ve GAP Bölgesi Toprak Yönetimine İlişkin Yaklaşımlar
- 5.

Devlet Su İşleri Sulamalarının Modül ve Su İhtiyaçları Raporu

Agro Ekolojik Zonlama: Tarım Ekosistemlerinde Bitkilerin Ekolojik İstekleri

GAP Bölgesinde Hava Kalitesinin Değerlendirilmesi

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Açısından Güneydoğu Anadolu Projesinin İncelenmesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Endüstri Stratejileri (İngilizce)

**T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI**

**GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA PLANI**

CİLT 1: YÖNETİCİ ÖZETİ

ANKARA 2002

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLO LİSTESİ	ii
HARİTA LİSTESİ	ii
KISALTMALAR TABLOSU	iii
I. BÖLGE'DEKİ GELİŞMELER VE MEVCUT DURUM	1
I.1. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP).....	1
I.2. GAP Master Planı	1
I.3. Master Plan'ın Gerçekleşme Düzeyi ve Mevcut Durum	2
I.4. Mekansal Gelişme	3
I.5. Ekonomik ve Sosyal Yapı	3
I.6. Sanayi.....	4
I.7. Tarım ve Sulama	4
I.8. Enerji.....	5
I.9. Eğitim.....	5
I.10. Sağlık	5
I.11. Ulaştırma.....	6
I.12. Kentsel Altyapıdaki Gelişmeler	6
I.13. Sanayi Altyapısındaki Gelişmeler	6
II. BÖLGESEL KALKINMA SEÇENEKLERİ	7
III. BÖLGE KALKINMA PLANI'NIN MAKRO ÇERÇEVESİ	8
III.1. Giriş.....	8
III.2. Yatırımlar	9
III.3. Gayri Safi Bölge Hasılası.....	10
III.4. Nüfus.....	10
IV. BÖLGE KALKINMA PLANI'NIN FİNANSMANI	10
IV.1. Kamu Finansmanı	11
IV.2. Özel Kesimin Finansmanı	11
V. MEKANSAL GELİŞME	12
V.1 Bölge Mekansal Organizasyonunun Temel Çerçevesi ve Dayanağı	12
V.2 Bölge Mekansal Gelişmesini Etkileyen Etmenler	12
V.3 Bölge'nin Temel Özellikleri ve Kısıtlar	12
V.3.1. Batı Kesimi (BK)	12
V.3.2. Orta Kesimi (OK).....	13
V.3.3. Doğu Kesimi (DK).....	14
V.4 Altbölgelere Göre Farklılaşan Kalkınma Stratejileri.....	16
V.4.1. Strateji Seti-1(Geliştirmeci Önlemler): Sulamaya Açılan Altbölgeler (BK2, OK2)	16
V.4.2. Strateji Seti-2 (Karma Önlemler): Sulamaya Açılmayan, Konumsal Üstünlüğü Bulunan Altbölgeler (Büyük Ölçüde BK1 ve OK1).....	16
V.4.3. Strateji Seti-3 (İyileştirme ve Onarım Önlemleri): Sulamaya Açılmayan, Doğal Kısıtları Fazla ve Konumsal Üstünlüğü Bulunmayan Altbölgeler (Büyük Ölçüde DK ile Kısmen BK1 ve OK1).....	16
V.5. Öngörülen Kentsel Yerleşme Deseni ve Bölge Makro Formu	18
VI. SANAYİ	19
VI.1. Madencilik	19
VI.2. İmalat Sanayi.....	19
VI.3. Enerji.....	20
VII. KIRSAL KALKINMA VE TARIM	21
VII.1 Genel Durum.....	21
VII.2 Bitkisel Üretim	23
VII.3 Hayvancılık	24
VII.4 Su Ürünleri	24
VII.5 Ormancılık	24
VIII. SOSYAL YAPI VE SEKTÖRLER	25
VIII.1. Nüfus Hareketleri	26
VIII.2 Eğitim.....	26
VIII.3 Sağlık	26
VIII.4 Sosyal Hizmetler	27
VIII.5 Esnaf ve Sanatkarlar	27
VIII.6 Kadın.....	27

VIII.7	Gençlik	28
VIII.8	Sivil Toplum Kuruluşları (STK)	28
VIII.9	Kültür	28
IX.	BÖLGESEL ULAŞIM	29
IX.1.	Karayolu.....	29
IX.2.	Köy Yolları	29
IX.3.	Demiryolu	29
IX.4.	Havayolu.....	30
IX.5.	Boruhatları	30
X.	ÇEVRE	32
XI.	KIRSAL VE KENTSEL ALTYAPI.....	32
XII.	KONUT	33
XIII.	TURİZM.....	33

TABLO LİSTESİ

Tablo I.1:	1989 Master Plan'ı Öngörülleri ve Gerçekleşmeleri.....	2
Tablo I.2:	Köy Yolları (km).....	6
Tablo II.1:	Kalkınma Planı Seçeneklerinin Öngörülleri.....	8
Tablo II.2:	Kalkınma Seçeneklerinde Yatırım ve Sulanacak Alan	8
Tablo III.1:	Sektörel Kamu Sabit Sermaye yatırımları	9
Tablo III.2:	Yıllar İtibariyle Toplam Kamu Sabit Sermaye Yatırımları.....	9
Tablo III.3:	Gayri Safi Bölge Hasılası	10
Tablo III.4:	Nüfus	10
Tablo III.5:	Kişi Başına Gelir (Cari Dolar).....	10
Tablo V.1:	Kentsel Gelişme Eksen ve Kutupların Nüfusları (2010).....	18
Tablo VI.1:	Enerji Yatırımları.....	21
Tablo VII.1:	Kırsal Kalkınma ve Tarım Sektörü Kamu Yatırımlarının Dağılımı	22
Tablo VII.2:	Bitkisel Üretim Kamu Yatırımları.....	23
Tablo VII.3:	Hayvancılık Kamu Yatırım Programı	24
Tablo VII.4:	Orman Varlığı (Bin ha)	25
Tablo VII.5:	Yıllar İtibariyle Kamu Ormancılık Yatırımları	25
Tablo VIII.1:	Temel Demografik, Eğitim ve Sağlık Göstergeleri, 2000 Yılı.....	25
Tablo VIII.2:	Yıllar İtibariyle Sosyal Altyapı Yatırımları	29
Tablo IX.1:	Ulaştırma Sektörü Yatırımları	30
Tablo XI.1:	Bölge'de Sektörler ve Yıllar İtibariyle Altyapı Yatırımları.....	33
Tablo XII.1:	2002-2010 Nüfus Artışının Ek Konut Gereksinimi (Bin)	33

HARİTA LİSTESİ

Harita V.1:	Coğrafi Kavramsallaştırmalar	15
Harita V.2:	Alt bölge Stratejileri.....	17
Harita IX.1:	Ulaşım Sektörü Yatırım Öngörülleri.....	31
Harita XIII.1:	Turizm Odakları, Öngörülen Yatak Kapasiteleri ve Tur Güzergahları	35

KISALTMALAR TABLOSU

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSAP	Ana-Çocuk Sağlığı Programı
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BAĞ-KUR	Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BK	Batı Kesimi
BK1	Batı Kesimi Kuzey Altbölgesi
BK2	Batı Kesimi Güney Altbölgesi
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezi
ÇED	Çevre Etki Değerlendirmesi
ÇEM	Çıraklık Eğitim Merkezleri
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DK	Doğu Kesimi
DÖSİM	Döner Sermaye İşletmeleri Müdürlüğü
DSİ	Devlet Su İşleri
EBRD	European Bank of Reconstruction and Development
ENH	Enerji Nakil Hattı
ESOB	Esnaf Sanatkarlar Odaları Birliği
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GAP-BKİ	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
GAP-GİDEM	Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme Merkezi
GAP-BKP	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Planı
GSBH	Gayri Safi Bölgesel Hasıla
GSGM	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
GSH	Gayri Safi Hasıla
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSÜD	Gayri Safi Üretim Değeri
GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (Alman Teknik İşbirliği Kuruluşu)
GWh	Gigawatt-saat
ha	Hektar
HEM	Halk Eğitim Merkezi
HES	Hidroelektrik Santral
IDB	Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)
IFC	International Finance Corporation (Uluslar arası Finans Şirketi)
İİBK	İş ve İşçi Bulma Kurumu
ISO	International Organization for Standardization (Uluslararası Standartlar Örgütü)
KDV	Katma Değer Vergisi
KfW	Kreditonstalt für Winederaufbau
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KİK	Kendi İşini Kur
Km ²	Kilometrekare
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOF	Kamu Ortaklığı Fonu
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı
KSS	Küçük Sanayi Siteleri
KSSGM	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
KWh	Kilowatt-saat
M ²	Metrekare
M ³	Metreküp
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MPM	Milli Produktivite Merkezi

MW	Megawatt
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NOx	Azotoksitler
OHAL	Olağan Üstü Hal
OK	Orta Kesimi
OK1	Orta Kesimi Kuzey Altbölgesi
OK2	Orta Kesimi Güney Altbölgesi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
PİO	Pansiyonlu İlköğretim Okulu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SO ₂	Kükürtdioksit
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYDF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TFV	Toplam Faktör Verimliliği
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKB	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
TM	Trafo Merkezi
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
UBS	Union of Bank's for Settlement
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Gelişme Programı)
UNICEF	United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
UNPF	United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
YAS	Yeraltı Sulamaları
YEKM	Yaygın Eğitim Koordinasyon Merkezi
Yİ	Yap-İşlet
YİD	Yap-İşlet-Devret
YİBO	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

I. BÖLGE'DEKİ GELİŞMELER VE MEVCUT DURUM

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsar. Bölge'nin yüzölçümü 75 308 km² olup Türkiye yüzölçümünün yüzde 9.7'sini oluşturur.

Türkiye'de ekonomik olarak sulanabilir 8.5 milyon ha arazinin 2.1 milyon ha'ı (yüzde 25'i), Aşağı Fırat ve Dicle Havzası'ndan oluşan bu bölgededir. Fırat ve Dicle nehirlerinin Türkiye sınırları dahilindeki ortalama su potansiyeli yılda 52.9 milyar m³ olup, ülke toplam potansiyelinin yüzde 28'ini oluşturur.

I.1. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

GAP, Fırat ve Dicle Havzası'nın bir bölümünü kapsayan Yukarı Mezopotamya Ovaları'ndaki su ve toprak kaynaklarını; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gelişmeyi içeren sürdürülebilir insani kalkınmaya yönelik olarak geliştirmeyi hedefleyen, entegre bir bölgesel kalkınma projesidir.

Bölge'nin zengin su kaynaklarını (Fırat ve Dicle nehirleri) sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirmek üzere 13 büyük proje oluşturulmuştur. Bu projelerin 7'si Fırat, 6'sı ise Dicle Havzası'nda yer almaktadır. Projeler tamamlandığında, 22 baraj ve 19 hidroelektrik santral inşa edilmiş olacak, 7 485 MW kurulu güç ile yılda 27 milyar kWh enerji üretilecek ve DSİ tarafından yaklaşık 1.7 milyon hektar brüt alanda sulama yapılacaktır. Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine koşut ya da bunun bir sonucu olarak tarım, sanayi, kırsal-kentsel altyapı ile eğitim ve sağlık hizmetleri ve diğer hizmetler gelişecek ya da geliştirilecektir.

Başlangıçta su ve toprak kaynaklarını geliştirme amaçlı olarak tasarlanan GAP, 1989 yılında tamamlanan GAP Master Planı ile çok sektörlü entegre bölgesel kalkınma projesine dönüştürülmüştür. Baraj, hidroelektrik santraller ve sulama yapılarının inşasına koşut olarak, tarımsal ve sınıai kalkınma, kırsal-kentsel altyapı, ulaşım, eğitim, sağlık vb. alanlardaki gelişme birbirleriyle ilişkili projeler demeti olarak ele alınmıştır. Bu faaliyetler arasındaki eşgüdümü sağlamak üzere, 1989'da Başbakanlık'a bağlı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur.

I.2. GAP Master Planı

Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen GAP Master Planı, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini, mali ve teknik kapasiteleri dikkate alarak, bir takvime bağlamış, bu değişimin 2005 yılı itibariyle ekonomik ve sosyal sektörlerde uyaracağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kent ve kır itibariyle muhtemel dağılımını saptamış, eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre finans ihtiyacını ortaya koymuştur. GAP Master Planı, çeşitli kamu kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümü kolaylaştıran, Bölge gelişmesinin alması gereken seyri belirleyen ve alt ölçeklerde üretilecek plan, program ve projeler için de bir rehber niteliği taşıyan kamu ağırlıklı bir plan niteliğindedir.

Master Plan'da, temel amaç "Bölge'nin gelişmişlik düzeyini en kısa sürede Ülke'nin genel düzeyine yükseltmek" olarak tanımlanmış, bu amaca ulaşmak üzere ekonomik ve sosyal hedefler belirlenmiş ve temel strateji olarak Bölge'nin "tarıma dayalı ihracat üssü" haline getirilmesi benimsenmiştir.

Master Plan'da Bölge için sosyo-ekonomik kalkınma projeksiyonları üç ayrı alternatifte göre yapılmıştır. Alternatif A'ya göre 2005 hedef yılına kadar başlangıçta planlanmış olan alanın tümü sulanacaktır. Alternatif B'ye göre öncelikli sulama projeleri bitirilecek, ancak tüm enerji potansiyeli değerlendirilecektir. Alternatif C'de ise bütçe kısıtlarından ötürü yalnızca öncelikli sulama ve enerji yatırımları tamamlanacaktır. Kalkınma alternatifleri, ekonomik büyüme, kamu yatırımları, dış finansman ve sosyal hizmetlerdeki gelişmelere bakılarak değerlendirilmiştir. Master Plan'da ülkenin kamu finansmanı kısıtları gözetilerek C Alternatifi'nin uygulanması tavsiye edilmiştir.

I.3. Master Plan'ın Gerçekleşme Düzeyi ve Mevcut Durum

Büyük ölçüde 1990'larda derinleşen kamu finansman krizi nedeniyle, kısmen de 1990'ların sonlarında kontrol altına alınabilen ve marjinalleştirilen terör olaylarının etkisiyle, Master Plan öngörülleri gerçekleştirilememiştir. C Alternatifi'nde hedeflenen büyüme hızları ve 1998 itibariyle gerçekleştirmeler Tablo I.1'de verilmektedir.

Master Plan'da Gayri Safi Bölgesel Hasıla'nın (GSBH) yılda yüzde 6.8 büyümesi ve ekonomik yapının radikal bir şekilde değişmesi öngörülmüşken; 1990-1998 arasında büyüme hızı sadece yüzde 4.9 olabilmiş, sanayi ve hizmetler öngörülen hızlarda gelişmemiştir. GSBH'nın bileşimi ancak marjinal ölçüde değişebilmiştir.

Bölge'de doğal nüfus artış hızının yüzde 3 dolayında olmasına karşın 1990-2000 arasında nüfus yılda yüzde 2.5 artmış, dışa göç devam etmiştir. Nüfusun yılda yaklaşık yüzde 0.5'lik bir hızla dışa göç etmesi sadece ekonomik nedenlerden değil, özellikle Bölge'nin doğu kesiminde terör olaylarından kaynaklanmıştır. Nüfus 1990'da 5.16 milyondan, 2000'de 6.6 milyona çıkmıştır. Bölge kırsal kesimi birçok yerde nüfus kaybetmiştir. Terör nedeniyle göç eden nüfusun bir kısmı "Köye Dönüş Programı" çerçevesinde kırsal kesimde yeniden iskan edilmektedir.

Tablo I.1: 1989 Master Plan'ı Öngörülleri ve Gerçekleşmeleri

	MP'de Öngörülen Büyüme Hızları (%)			Gerçekleşen (90-98) (%)	Toplam İçindeki Payı (%)	
	Alternatif A	Alternatif B	Alternatif C		Alternatif-C (05)	Gerçekleşen (98)
I)GSBH	7.7	7.3	6.8	4.9	100.0	100.0
i)Tarım			4.0	6.3	22.9	30.1
ii) Sanayi			9.1	5.0	23.7	15.1
iii) Hizmetler			7.8	4.2	53.4	54.8
II)Nüfus			3.0	2.43	100.0	100.0
i) Kent			4.6	2.83	68.0	64.0
ii) Kır			0.7	-0.66	32.0	36.0
iii) İstihdam			3.7	2.48		

Master Plan'da [C Alternatifi'nde] istihdamın yüzde 3.7 lik bir hızla artmasının öngörülmesine karşın 1990'larda istihdam ancak yaklaşık yüzde 2.5'lik hızla artabilmiştir. Gayri Safi Bölgesel Hasıla'nın, nüfusun ve istihdamın öngörülenin altında artmalarının nedeni Plan'daki temel senaryonun gerçekleştirilememiş olmasıdır. Temel senaryoya göre geniş bir alan, 2005'e kadar yaklaşık 900 bin ha arazi DSİ tarafından sulamaya açılacak, ürün deseni değişecek, tarımsal gelir artacak, tarımdaki ivme tarıma girdi veren ve onun çıktılarını işleyen sanayileri uyaracak, buna koşut olarak hizmetler gelişecek ve Bölge tarıma dayalı bir ihracat üssü haline gelecekti. Bölge'de 2001 yılı sonu itibariyle ancak DSİ tarafından 226 bin hektarı sulamaya açılacağı öngörüldüğünden C Alternatifi gerçekleşmemiş; ne gelir, ne nüfus, ne de istihdam öngörülen hızda büyüebilmiştir.

Bölge'de sadece Şanlıurfa iyi bir performans sergilemiştir. 1990-1998 döneminde Şanlıurfa Gayri Safi Hasılası (GSH)'nın büyüme hızı yılda ortalama yüzde 9.15'dir. Atatürk Barajı Hidroelektrik Santrali'nin yarattığı katma değer İl hasılasından düşüldüğünde İl'in yakaladığı yıllık büyüme hızı yüzde 6.75 dolayındadır. Bu hız Master Plan'ın C Alternatifi'nde Bölge içinde öngörülen büyüme hızı olan yüzde 6.8'le aynıdır. Şanlıurfa'da bu gelişmeyi sağlayan temel etmen; Şanlıurfa Harran Ovaları'nda 1998 yılı itibariyle devlet tarafından 90 bin ha arazinin sulamaya açılmış olması ve elde sağlıklı veriler olmasa da önemli miktarda bir alanda halk tarafından yeraltı suyundan istifadeyle sulamaya başlanmış olmasıdır. Ayrıca, sulanan alanlarda yüksek katma değerli pamuk tarımına ağırlık verilmesi bu sonuçta etkilidir.

1990'larda Şanlıurfa'da sadece GSH değil nüfus da büyük bir hızla artmıştır. 1990-2000 döneminde Bölge nüfusu yılda yüzde 2.5'lik bir hızla artarken Şanlıurfa'daki artış hızı yılda yüzde 3.6'dır. Bu; Master Plan'da Bölge için öngörülenden yaklaşık yüzde 25 daha yüksek bir artış hızıdır.

Şanlıurfa'daki gelişmeler Master Plan'ın temel vizyon ve stratejisinin doğru olduğunu göstermektedir. Bölge koşulları ve konumu bağlamında önemli gelişme sağlanabilmesinin ilk ve belki de olmazsa olmaz koşulu sulamadır. Sulama yeterli koşul olmasa da gerekli koşuldur.

Bu aynı zamanda yeni Bölge Kalkınma Planı'nın önceliğini belirlemektedir. Bölge kalkınmasındaki kritik etmen sulamadır ve ancak geniş alanların sulamaya açılması ve sulamayı tamamlayıcı önlemlerin alınmasıyla gelişme bir ivme kazanabilecektir.

Ancak büyük ölçekte sulamanın Bölge ekonomisine bir ivme kazandırabileceği ve Bölge'nin nüfus tutma kapasitesini artırabileceğini mevsimlik göç eğilimleri de doğrulamaktadır. 1999 yılında GAP-BKİ tarafından Harran Ovası'nda örnekleme yöntemiyle 450 hanede yaptırılan bir araştırmaya göre görüşülen kişilerin yüzde 70.4'ü Ova sulanmadan önce Çukurova'ya mevsimlik tarım işçiliğine gittiklerini söylerken, sadece yüzde 11.6'sı bu yöre sulamaya açıldıktan sonra da mevsimlik göçe devam ettiklerini beyan etmişlerdir.

I.4. Mekansal Gelişme

1989 Master Plan'ı "Kırık Gelişme Aksı" olarak tanımlanan Gaziantep-Şanlıurfa-Diyarbakır aksını esas gelişme eksenini olarak öngörmüştür. 1990'lardaki gelişmeler Master Plan'ın öngörüsü doğrultusunda olmuştur. 1990-2000 döneminde Bölge'de nüfus yılda yüzde 2.5, kentlerde yılda yüzde 3.7 artarken, Oğuzeli ve Suruç dahil Kırık Gelişme Aksı üzerindeki kentlerde yılda yüzde 3.4, bu aks üzerindeki üç büyük kent; Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da yılda yüzde 3.6 artmıştır. Aks üzerindeki kentlerin Bölge nüfusundaki payı 1990'da yüzde 36.6'dan 2000'de yüzde 40.5'e çıkmıştır.

Kırık Gelişme Aksı dışında Master Plan; Adıyaman'ı, Diyarbakır-Batman Aksı'nı, Siirt'i ve Mardin-Kızıltepe-Cizre-Silopi Aksı'nı gelişme potansiyeli yüksek alanlar olarak tesbit etmiştir. Nüfusun potansiyeli yüksek olan yerlerde yoğunlaşacağı görüşünden hareket edilecek olursa, Kırık Gelişme Aksı dışındaki gelişmeler Plan'ın bu tespitlerini de doğrulamıştır.

I.5. Ekonomik ve Sosyal Yapı

Bölge'de tarım kesimi ağırlığını sürdürmektedir. Çalışan nüfusun yaklaşık yüzde 60'ı tarım kesiminde istihdam edilmektedir. Özellikle küçük ve nüfusu 100 binin altında olan orta büyüklükteki kentlerde nüfusun önemli bir bölümü esas geçim ve istihdam kaynağı olarak tarımla iştilal etmektedir.

1989 Master Planı 2005 yılı itibariyle GSBH'nın yüzde 22.9'unu tarım, yüzde 23.7'si sanayi ve yüzde 53.4'ü hizmetler sektörlerinden kaynaklanmasını öngörmüştür. Oysa 1998'de cari fiyatlarla GSBH'nın yüzde 30.1'i tarımdan, yüzde 15.1'i sanayiden, ve yüzde 54.8'i hizmetlerden kaynaklanmıştır. Bu değerlendirmeleri yaparken 1987 bazlı yeni milli gelir serisinin, 1968 bazlı eski milli gelir serisinden farklılıklarını da göz önünde tutmak gerekir.

Türkiye genelinde ve Bölge'deki ekonomik gelişmelere ve kentleşmeye koşut olarak Bölge'nin sosyal yapısında da bir takım gelişmeler gözlenmektedir. Ancak bu gelişmelere rağmen Bölge sosyal yapısında, özellikle kırsal kesimde, geleneksel kurumsal ve örgütsel yapılar hala baskın özelliğini sürdürmektedir. Tarım ve hayvancılıkta geleneksel yapı ve yarı-göçebelik Bölge'nin hala temel özellikleri arasındadır. Öte yandan kökü çok uzun yıllara dayanan geleneksel örgütlenme ve yaşam biçimleri kimi yerde, özellikle büyük kentlerde, değişmiş olmalarına rağmen varlıklarını sürdürmektedir.

I.6. Sanayi

1989 Master Planı'nda enerji ve madencilik dahil sanayinin Bölge'de yılda yüzde 9.1'lik bir hızla büyümesinin öngörülmesine karşın fiili olarak 1990-1998 döneminde sanayi ancak yılda yüzde 5.0'lık bir hızla büyüebilmiştir. İmalat sanayi alt sektörünün Bölge'deki büyüme hızı aynı dönemde yüzde 7.7' dir. 1998 verilerine göre Bölge'de 5 ya da daha fazla kişi istihdam eden 1 711 işletme bulunmaktadır. Bu; Türkiye'de aynı büyüklük kategorisindeki işletmelerin sadece yüzde 3.38'ini teşkil etmektedir. İmalat sanayi işletmelerinin yüzde 57.86'sı Gaziantep'te, yüzde 14.26'sı Şanlıurfa'da ve yüzde 12.22'si Diyarbakır'da olmak üzere yüzde 84.4'ü bu üç büyük kentte yoğunlaşmıştır.

Bölge'deki işletmeler 4 sektörde yoğunlaşmıştır. İşletmelerin 1997 verilerine göre yüzde 41.3'ü tekstil, yüzde 27.1'i gıda, yüzde 11.3'ü kimya ve yüzde 11.2'si madeni eşya sektöründe faaliyet göstermektedir. Oysa Türkiye genelinde bu oranlar sırasıyla yüzde 25.9, yüzde 12.8, yüzde 2.9 ve yüzde 26.0'dır.

1990-1999 arasındaki 10 yıllık dönemde Bölge'deki teşvik belgeli yatırım tutarı 1998 fiyatlarıyla 6 709.5 trilyon TL'dir. Teşvik Belgeli yatırımlardan yüzde 11.27'si 1999 sonu itibariyle tamamlanmış, yüzde 14.48'inin belgesi iptal edilmiş, yüzde 74.25'i daha sonraki yıllarda devam etmiştir. Teşviklerin tutarı zaman içinde büyük dalgalanmalar göstermiş ve 1995'ten sonra azalarak 1999'da 1998 fiyatlarıyla 113.50 trilyon TL'ye, 1995'teki düzeyinin yüzde 5.70'ine, düşmüştür. Teşvikler sanayiye Bölge'ye çekmekte fazla etkili olmamıştır.

I.7. Tarım ve Sulama

Bölge genelinde 2001 yılı sonu itibariyle kamu kuruluşları (DSİ ve KHGM) tarafından 289.4 bin ha alan sulamaya açılması öngörülmüştür. DSİ nihai sulama programına göre fiziki gerçekleşme oranı yüzde 13 civarındadır. Şanlıurfa-Harran Ovaları'nda sulamaya açılan alan 130 bin ha'dır. 140 bin ha alanda sulama altyapıları inşaatı devam etmektedir.

Sulamaya açılmış alanlarda önemli bir sorun; drenaj ve tesviye gibi tarla içi hizmetlerin sulama yatırımlarını geriden izlemesi ve bu açılardan eksikliklerin aşırı sulamayla birleşince toprakta yakın bir gelecekte tuzluluk gibi önemli bir soruna yol açma potansiyelidir. Sulanan alanlarda monokültüre doğru bir yönelim vardır. 1989 Master Plan'ı ürün deseninde pamuğun payını yüzde 25 olarak öngörmüş iken, bu oran halen Harran'da yüzde 75-80 dolayındadır. Ürün yoğunluğu da halen yüzde 107.5 dolayında olup, Master Plan'da öngörülen yüzde 134'lük düzeyin hayli gerisindedir. Monokültüre yönelişin ardında pamuğa pazar bulma kolaylığı, nispi fiyatların pamuk lehine gelişmesi ve su ücretinin gerçek su maliyetinin hayli gerisinde olması gibi nedenler yatmaktadır.

Bölge’de halen 19’u Harran Ovası’nda olmak üzere 29 sulama birliği vardır. Bunlar sulanan alanın 168 bin ha’nı kontrol etmektedir.

I.8. Enerji

Haziran 2001 itibariyle 14 baraj tamamlanmış ve 7 hidroelektrik santral işletmeye açılmıştır. Şanlıurfa HES’in inşaatı devam etmektedir. 5 265 MW kurulu güç işletmeye alınmıştır (planlananın yüzde 70.3’ü). Karakaya, Atatürk, Birecik, Karkamış, Kralkızı ve Dicle Barajları elektrik üretmektedir. İnşaatı biten Batman Barajı HES’i 2001 yılında deneme üretimine geçmiştir. Halen Türkiye’de kullanılan hidroelektrik enerjinin yaklaşık yüzde 45’i GAP santrallerinden elde edilmektedir.

I.9. Eğitim

Son yıllarda özellikle kentlerde bir iyileşme görülmesine karşın Bölge’deki tüm eğitim göstergeleri hem mutlak, hem de Türkiye ortalamalarına göre geri durumdadır. Erkek nüfusun yüzde 30’u, kadın nüfusun yaklaşık yüzde 45’i okuma-yazma bilmemektedir. 2000 yılı itibariyle Türkiye genelinde okullaşma oranları, yüzde olarak okul öncesi eğitimde 9.8, ilköğretimde 97.6, genel ortaöğretimde 36.6, mesleki ve teknik ortaöğretimde 22.8 ve yükseköğretimde 27.8 olmasına karşın bu oranlar, Bölge’de ise sırasıyla 2.12, 82.4, 18.4, 6.82 ve 4.3’dür.

İlköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ülke genelinde 31, Bölge’de 43’tür. öğrenciler kalabalık sınıflarda ders görmektedir. Bir derslik başına düşen öğrenci sayısı ülke genelinde 42 iken Bölge’de 58’dir. Öğrenci/öğretmen ve öğrenci/derslik oranları kırla-kent arasında büyük farklılıklar göstermektedir.

Bölge’deki eğitimin en çarpıcı yanı okullaşma oranlarındaki büyük cinsiyet farklılıklarıdır. Batman olumlu istikamette Şanlıurfa olumsuz yönde birer istisna olmak üzere kız çocukların okullaşma oranı, batıdan doğuya doğru düşmektedir. Kilis’te ilköğretime devam edenlerin yüzde 55’i erkek yüzde 45’i kız iken, Şırnak’ta yüzde 64’ü erkek yüzde 36’sı kızdır. Okullaşma oranları eğitim basamağı yükseldikçe düşmektedir. Fakülte ve dengi okul mezunlarının toplam kadın okur-yazar içindeki payı 1990’ların ortalarındaki bir tespite göre yüzde 18.33 iken Bölge’de sadece yüzde 2.15’dir.

I.10. Sağlık

Proje’nin başlatılmasından bu yana sağlık hizmetleri önemli ölçüde yaygınlaşmış olmasına rağmen, Bölge’de sağlık sektörü göstergeleri halen ülke ortalamalarının altındadır. Bebek ve anne ölüm oranları, bazı hastalıkların sıklığı, sağlık tesislerinin durumu, sağlık personeline düşen nüfus, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirlik gibi verilere bakıldığında Bölge’deki göstergelerin ülke ortalamasından farklılıklar gösterdiği gözlenmektedir. 2000 yılında Bölge’de 10 bin kişiye düşen yatak sayısı 13.1 ülke genelinde 24.3; bir hekime düşen nüfus Bölge’de 2 110 ülke genelinde 920’dir. Mevcut sağlık tesisleri, personel ve donanım yetersizliği nedeniyle, kapasitelerinin çok altında kullanılmaktadır. Yine 2000 yılında ülke genelinde yatak kullanım oranı yüzde 58 olmasına karşın Bölge’de yüzde 47’dir. Bebek ölüm oranı 1985’te binde 123.6’dan 2000’de binde 60’a, kaba ölüm oranı binde 11.6’dan binde 6.1’e düşmüş, doğuşta yaşam beklentisi 51.7 yıldan 63 yıla çıkmıştır. Bütün bu değerler ülke ortalamalarının gerisindedir.

I.11. Ulaştırma

Bölge’de taşımaların en büyük bölümü karayolu ile gerçekleştirilmektedir. 1987 yılında devlet ve il yolları toplamı 4 345 km iken 2000 yılı itibariyle bu rakam 5 512 km’ye ulaşmıştır. Bunun 2 731 km’si devlet yolu ve 2 781 km’si il yoludur. Bunların dışında Bölge’yi Akdeniz limanlarına bağlayan otoyolun Gaziantep’e kadar olan kesimi hizmete açılmıştır.

Bölge’deki köy yollarının durumu Tablo I.2’de verilmektedir.

Tablo I.2: Köy Yolları (km)

Yıllar	Asfalt	Stabilize	Tesviye	Ham Yol	Toplam
1987	689	12 651	8 610	3 673	25 623
2000	5 889	14 430	7 643	3 037	30 999

Demiryolları Bölge’ye güney ve kuzeyden olmak üzere iki hatla hizmet vermektedir. Bölge’de iki il hariç tüm illerde havaalanı vardır.

Ülkemizdeki mevcut ham petrol boruhatlarının büyük bir bölümü Bölge’de yer almaktadır. Bunlar, Irak-Türkiye Boruhattı, Batman-Dört Yol Boruhattı, Şelmo-Batman Boruhattı ve ham petrol toplama boruhatlarıdır.

I.12. Kentsel Altyapıdaki Gelişmeler

1989 GAP Master Planı’ndan bu yana geçen süre içinde Bölge’de yer alan belediye sayısı hızla artmış ve 1987 yılında 89 olan belediye sayısı 1992’de 161’e, 2000’de 196’ya çıkmıştır. Hizmet verilmesi gereken alan daha da genişlemiştir.

Sorunun üstesinden gelmek için; İller Bankası’nca hazırlanmış olan projeler uygulamaya alınmış, yeni belediyelerin ve nüfusu az olan yerleşimlerin dışında, bütün kentlerde içmesuyu altyapısı, proje ve uygulama bazında ele alınmıştır. İçmesuyu inşaatı tamamlanmış pek çok belediyede, tahminlerin üzerinde nüfus artışı olmuş ve ihtiyaçlar artmıştır. İller Bankası’nca bu durum dikkate alınarak, yeniden projelendirme yapılarak ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. 2000 Yılı sonu itibariyle 79 belediyede içme suyu tesisi tamamlanmış; 58 belediyede inşaat devam etmiş ve 14 belediyenin projesi hazırlanmıştır.

Bölge’de mevcut su temini sistemlerinin büyük bir kısmı belediyelerin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan, finansman ve kalifiye eleman yetersizliğinden, iyi işletilememekten, bakım ve onarım hizmetleri yeterince verilemediğinden şebekelerde sık sık arızalar meydana gelmekte ve kesintisiz su sağlanamamaktadır. Su kesintileri aynı zamanda kullanılan suyun kirlenme olasılığını artırmakta ve suyun kalitesi bozulmaktadır. Yetersiz ve sağlıklı su durumu Bölge’nin iklim koşulları altında özellikle yaz aylarında salgın hastalıklara neden olmaktadır.

Bölge’deki yerleşmeler, altyapı eksikliği sebebiyle sağlıklı işleyen katı atık yönetimine sahip değildirler. Ekip ve ekipman yetersizliğinden halen katı atığın önemli bir bölümü günlük olarak toplanamamaktadır. Kısıtlı imkanlar ile toplanan atıklar fenni olmayan depolama sahalarında biriktirilmekte ve düzensiz olarak bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

I.13. Sanayi Altyapısındaki Gelişmeler

Bölge’de 6 Organize Sanayi Bölgesi (OSB) tamamlanmıştır. Bu OSB’lerin alan bakımından Türkiye toplamı içindeki payı yüzde 15.3 düzeyindedir. Tamamlanan ve halen inşaatı devam eden OSB’lerde 2001 yılı sonu itibariyle 544 tesis üretime geçmiş bulunmaktadır. Bu

OSB'lerde 43.5 bin kişiye istihdam olanağı sağlanmış bulunmaktadır. Bölge'de 2 adet Serbest Bölge bulunmaktadır.

GAP il ve ilçelerinde 1965 yılından 2000 sonuna kadar 5 514 işyerine sahip 18 adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) tamamlanarak küçük sanayicinin hizmetine sunulmuştur; doluluk oranı yüzde 95'tir.

Bölge'de biten KSS'lerin işyeri sayısının Türkiye toplamı içindeki payı yüzde 7.4 düzeyindedir. Halen bu işyerlerinde yaklaşık 33 bin kişi istihdam edilmektedir.

II. BÖLGESEL KALKINMA SEÇENEKLERİ

Strateji Dokümanı çerçevesinde Bölge için üç farklı kalkınma seçeneği oluşturulmuş ve irdelenmiştir. Bunlar A, B ve C seçenekleridir.

- i) Seçenek A: Son on yıldır Bölge'deki gelişme eğilimlerinin 2010 yılına kadar devam etmesi halinde ortaya çıkacak tabloyu ortaya koymuştur.
- ii) Seçenek B: 1989 GAP Master Planı'nda ve daha sonraki çalışmalarda belirlenen yatırımların ve projelerin tümünün 2010 yılı itibariyle gerçekleşmesini öngören ve yeni Kalkınma Planı'nın çıkış noktalarını oluşturan insan odaklılık, katılımcılık, sürdürülebilirlik, insani gelişme ve toplumsal gelişme gibi ilkeleri ön plana çıkaran seçenektir. Seçenek B bir anlamda yeterli finansman bulunabilmesi ve teknik şartların imkan vermesi halinde oluşabilecek tabloyu ortaya koymaktadır.
- iii) Seçenek C: B seçeneğinin; kamu maliyesi kısıtlarının ve fiziki yatırım projelerinin, özellikle sulama ve enerji projelerinin, teknik olarak gerçekleştirilme sürelerinin, diğer bir deyişle teknolojik kısıtların, belirleyici olduğu daha gerçekçi halidir.

Her üç seçenekte de öngörülen nüfus, istihdam ve GSBH büyüklükleri ve bunların gelişme hızları Tablo II.1'de verilmektedir.

Seçenek A'nın kamu yatırım gereksinimi 1998 fiyatlarıyla 1.5 katrilyon TL, toplam yatırım gereksinimi 3.07 katrilyon TL, Seçenek B'nin kamu yatırım gereksinimi 6.2 katrilyon TL, toplam yatırım gereksinimi 11.0 katrilyon TL, Seçenek C'nin ise kamu yatırım gereksinimi 3.12 katrilyon TL, toplam yatırım gereksinimi 6.08 katrilyon TL'dir. Planlanan dönemde kamu tarafından sulamaya açılması öngörülen brüt ek alan Seçenek A'da 355.6 bin ha, Seçenek B'de 1 726.3 bin ha ve Seçenek C'de 1 115.8 bin ha'dır (bkz. Tablo II.2).

Sadece geçmiş eğilimlerin devam edeceğini varsayan ve "Strateji Dokümanı" çerçevesinde bir plan oluşturulması gereğini dışlayan bir seçenek olması nedeniyle Seçenek A üzerinde fazla durulmamıştır. Kamu finansman kısıtları ve özel kesimin yatırım yapma imkanlarının darlığı nedeniyle de Seçenek B'nin gerçekleşmesi güç görülmüş ve Seçenek C üzerinde yoğunlaşmıştır.

Seçenek C'nin uygulanabilme ihtimal ve olanakları daha gerçekçi öngörülerden oluşmaktadır. Seçenek, danışma toplantılarında ortaya çıkan halk beklentilerinin önemli bir kısmını karşılamakta ve uygulamasının daha kolay yapılabilmesinin yanısıra kamuoyunca daha benimsenir özellikler taşımaktadır.

Tablo II.1: Kalkınma Planı Seçeneklerinin Öngörülleri

	1998*	2010			Yıllık büyüme hızları (1998-2010) (%)		
		Seçenek A	Seçenek B	Seçenek C	Seçenek A	Seçenek B	Seçenek C
I. Nüfus (bin)	6 225.0	8 591.6	9 865.3	8 601.8	2.72	3.91	2.73
i) Kent (bin)	4 026.0	6 674.2	5 893.3	5 754.5	4.30	3.23	3.02
ii) Kırsal (bin)	2 199.0	1 917.4	3 972.0	2 847.3	-1.14	5.05	2.18
II. İstihdam(bin)	2 105.7	2 926.2	4 079.1	3 305.1	2.78	5.66	3.83
i) Tarım	1 295.0	1 770.3	2 550.0	1 929.2	2.64	5.81	3.38
ii) Sanayi	184.0	266.3	378.3	308.8	3.12	6.18	4.40
iii) Hizmetler	626.0	889.6	1 150.8	1 067.1	2.97	5.20	4.54
III. Gayri Safi Hasıla (1998 fiyatları, trilyon TL)	2 718	3 667	7 682	6 226	2.53	9.04	7.15
i) Tarım	817	1 003	2 387	1 954	1.73	9.35	7.54
ii) Sanayi	408	804	1 420	1 043	5.81	10.94	8.13
iii) Hizmetler	1 493	1 860	3 875	3 229	1.84	8.27	6.64
IV: Kişi Başına Hasıla (1998 fiyatları, milyon TL)	437	427	779	724	-0.19	4.94	4.30

(*) 1998 yılı Nüfus Değerleri DİE Yıl Ortası nüfus değerleridir.

Seçenek C, bölgelerarası yatırım dağılımını bir ölçüde Bölge lehine çevirmekle birlikte, Seçenek B'de olduğu gibi bunu, özellikle diğer geri kalmış bölge ve yöreler bağlamında, ulusal düzeyde belki de kabul edilemeyecek düzeylere taşımamaktadır. Ayrıca Seçenek C diğer seçeneklere göre ülke kalkınma planı ile daha uyumludur.

Tablo II.2: Kalkınma Seçeneklerinde Yatırım ve Sulanacak Alan

	Seçenek A	Seçenek B	Seçenek C
I. Toplam Yatırımlar (1998 fiyatları, Trilyon TL)	3 068	11 013	6 082
II. Kamu Yatırımları (1998 fiyatları, Trilyon TL) ⁽¹⁾	1 534	6 205	3 120
- Tarım	331	2 902	1 692
III. Yeni Sulanacak Alan (kamu,brüt bin ha) ⁽²⁾	355.6	1 726.3	1 115.8
IV. Toplam Sulama Alanı (kamu,brüt bin ha) ⁽³⁾	645.0	2 015.7	1 405.3
V Halk sulamaları (ek brüt bin ha) ⁽⁴⁾	29	29	29
VI Halk Sulamaları (toplam brüt bin ha)	100	100	100
VII Toplam sulama alanı (brüt bin ha/ IV+VI)	745.0	2 115.7	1 505.3
VIII Toplam sulama alanı (net bin ha)	633.3	1 798.2	1 276.2

Notlar: 1) Yerel İdare yatırımları dahil; 2) DSİ ve KHGM tarafından sulamaya açılacak yeni alan; 3) 2001 yılı sonu itibarıyla kamu kuruluşlarınınca sulamaya açılması öngörülen 289.4 bin ha dahil; 4) Plan Dönemi'nde halk tarafından sulanacak yeni alan.

III. BÖLGE KALKINMA PLANI'NIN MAKRO ÇERÇEVESİ

III.1. Giriş

Güneydoğu Anadolu Bölge Kalkınma Planı'nın (GAP-BKP) makro çerçevesini 27.6.2000 tarih ve 697 Karar sayılı Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) belirlemektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne tam üyelik doğrultusunda hazırlanan Ulusal Program ve son olarak Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çalışmalarının çerçevesini oluşturmuştur.

Plan çalışmalarında 1998 yılı nispi fiyat yapısı esas alınmıştır. Bu, 1998 yılı nispi fiyatlarının Sekizinci BYKP tarafından da esas alınması ve göreceli fiyat yapısının oturmuş olmasından kaynaklanmıştır. Ulusal Plan'la karşılaştırılabilir olmak GAP-BKP'nin arzulanan bir özelliğidir. Ayrıca, 1999 yılının ulusal ekonomik veriler açısından iki önemli doğal felaketin

etkilerini taşıması ve 2000 yılının nispi fiyatlar açısından oturmamış bir yıl olması, baz yılı fiyatlarının seçiminde etkili olmuştur.

III.2. Yatırımlar

Ekonomik konjonktürde 2000 yılı sonu ve 2001 yılı başında yaşanan krizler doğal olarak ekonomik tahminleri de değiştirmiştir. GAP-BKP’de Türkiye GSMH öngörülleri “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” doğrultusunda alınmıştır. Ulusal ekonomide Kamu Kesimi Gayrisafi Sabit Sermaye Teşekkülünün GSMH’ya oranı da sözkonusu program çerçevesinde düşünülmüş ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin toplam kamu kesimi yatırımlarından alacağı pay da tedricen artırılmıştır. Toplam kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının (Mahalli İdareler dahil) 2002-10 dönemi itibariyle yüzde 10.16’sının Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne yapılması öngörülmüştür. Bir başka ifadeyle, GAP-BKP ile 2002-10 döneminde 1998 yılı fiyatlarıyla 3 120 trilyon TL kamu yatırımı yapılması planlanmıştır. Bu miktar, 1998 ortalama ABD doları kuruna göre 12 milyar dolara karşılık gelmektedir. Bölge’de plan döneminde yapılacağı tahmin edilen özel kesim sabit sermaye yatırımlarının toplamı aynı fiyat ve kurlarla 11.4 milyar ABD doları dolayındadır.

Tablo III.1: Sektörel Kamu Sabit Sermaye yatırımları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

Sektörler	2002-2010 Toplamı	Pay (%)
Tarım	1 691.5	54.2
Madencilik	40.7	1.3
İmalat	1.4	0.0
Enerji	300.0	9.6
Konut	5.2	0.2
Turizm	3.1	0.1
Ulaştırma	193.6	6.2
Eğitim	253.1	8.1
Sağlık	133.0	4.3
Diğer Hizmetler	498.4	16.0
Toplam	3 120.0	100.0

Bölge’ye sabit sermaye yatırımı olarak tahsis edilecek toplam kamu kesimi kaynaklarının yüzde 54.2’sinin tarım kesimine, yüzde 10.9’unun sanayi kesimine, yüzde 6.2’sinin ulaştırma sektörüne, yüzde 8.1’inin eğitime, yüzde 4.3’ünün sağlık sektörüne ve yüzde 16.0’ının kent altyapısına tahsisi planlanmaktadır.

Tablo III.2: Yıllar İtibariyle Toplam Kamu Sabit Sermaye Yatırımları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

Yıllar	Yatırımlar	Yıllara Dağılım (%)
2002	137.4	4.4
2003	170.5	5.5
2004	230.3	7.4
2005	274.8	8.8
2006	356.6	11.4
2007	378.0	12.1
2008	483.1	15.5
2009	519.5	16.6
2010	569.9	18.3
Toplam	3 120.0	100.0

GAP-BKP için plan döneminde tahsis edilecek olan 3 120 trilyon TL kamu sabit sermaye yatırımlarının yıllara dağılımında da ülke kaynaklarına paralel tedrici bir artış olacağı kabul edilmiştir.

III.3. Gayri Safi Bölge Hasılası

Bölge'ye GAP-BKP çerçevesinde kamu tarafından tahsis edilecek 1998 fiyatlarıyla 3.1 katrilyon TL sabit sermaye yatırımı ve buna koşut olarak tahmini 3 katrilyon TL'lık özel kesim yatırımları ile plan döneminde 3.1 katrilyon TL hasıla (katma değer) yaratılacaktır. GSBH'nın yıllık ortalama artış hızı yüzde 7.76'dır.

Tablo III.3: Gayri Safi Bölge Hasılası

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

Sektörler	2001	2010	2001-2010 Arası Değişme	İlave Hasıla İçindeki Pay (%)
Tarım	986.2	1 954.1	967.9	31.8
Sanayi	520.4	1 042.7	522.3	17.1
Hizmetler	1 671.7	3 228.7	1 557.0	51.1
GSBH (p.f.)	3 178.3	6 225.5	3 047.2	100.0

GAP-BKP'nın uygulanmasıyla yaratılacak ilave katma değerın yüzde 31.8'i tarım sektöründe, yüzde 17.1'i sanayide (yarısı imalat sanayiinde) ve yüzde 51.1'i hizmet sektörlerinde gerçekleşecektir.

Plan dönemi sonunda Bölge'de yaklaşık yarısı tarım kesiminde olmak üzere bir milyon kişiye ilave istihdam olanağı sağlanacaktır.

III.4. Nüfus

GAP-BKP'nın baz yılı için 6 764 bin kişi olarak tahmin edilen bölge nüfusunun 2010 yılında 8 601 bine ulaşacağı öngörülmektedir.

Ülke, Bölge ve Bölge illeri nüfus öngörülere aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo III.4: Nüfus

	2001	2010	Yıllık ort.artış (%)
Bölge	6 764 064	8 601 776	2.71
Türkiye	66 216 284	74 115 000	1.26

Tablo III.5: Kişi Başına Gelir (Cari Dolar)

	1998	2010
Bölge	1 685	3 563.1
Türkiye	3 243.5	5 764.0

GAP-BKP'nın uygulanması sonucunda Bölge'de kişi başına gelir Türkiye ortalamasına yaklaşacaktır. 1998 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kişi başına gelir Türkiye ortalamasının yüzde 52'si iken plan dönemi sonunda bu oran yüzde 62'ye yükselecektir. Arzu edilen düzeyde olmasa da iller arası gelir dağılımı GAP-BKP ile bir ölçüde düzeltilmektedir.

IV. BÖLGE KALKINMA PLANI'NIN FİNANSMANI

Plan'ın toplam kaynak gereksinimi 1998 fiyatlarıyla 6 082 trilyon TL'dir. Bu yatırımla Bölge'de; 3 047 trilyon TL hasıla artışı sağlanacaktır. Bu zımmen 2 civarında bir sabit sermaye hasıla oranını ifade etmektedir. Sermayenin etkin kullanımını ifade eden bu oran doğal olarak bugüne kadar Bölge'de yapılan ve henüz neması alınamayan baraj, yol, havalimanı vb. altyapı yatırımlarının da bir sonucudur.

IV.1. Kamu Finansmanı

Plan kendi içinde tutarlı ve dinamik bir kaynak yaratma potansiyeline sahiptir. Yapılan tespitlere göre Bölge'de ortalama vergi tahsilatının GSBH'na oranı 0.045'tir. Plan dönemi için hesaplanan asgari vergi geliri (mevcut vergi altyapısı ve tahsilat / tahakkuk oranlarının geçerli olacağı varsayıldığında) 1998 yılı fiyatlarıyla 1 900 trilyon TL'dir. Plan'ın gereksinim gösterdiği 3 120 trilyon TL tutarındaki kamu kesimi sabit sermaye yatırımları için gerekli olan kaynağın plan dönemi içinde sağlanabileceği öngörülmektedir. Ancak, toplam kamu yatırımlarının GSMH'ya oranının yüzde 3.7'lere, konsolide bütçe yatırım tahsislerinin GSMH'ya oranının yüzde 2'lerin altına indiği bir ortamda bu pek de kolay olmayacaktır. Bu durumda hizmetlerin fiyatlandırılabilirdiği alanlara yerli ve yabancı özel kesimin çekilmesi önem arz etmektedir.

Bazı enerji ve sulama projelerinin özel kesim katılımıyla finansmanı gerekebilecektir. Yerli ve yabancı özel kesimin doğrudan yatırım yapması için esas itibariyle ülke genelinde makroekonomik istikrar ve öngörülenebilirliği sağlamak gerekmektedir. Bu durum genel olarak kamu kesimi harcama ve gelir reformunu ve buna bağlı olarak etkin ve iyi yönetim, şeffaflık vb. şartları gerçekleştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu koşulların, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda oluşması, yatırım yapamama noktasına gelmiş olan kamu kesimini rahatlatılabileceği gibi özel kaynakları da kuralları iyi düzenlenmiş alanlara çekebilecektir. Ayrıca, günümüzde yapılmaya çalışılan finansal kesimin güçlendirilmesi ve reformu da Plan'ın finansmanını kolaylaştıracak ulusal gelişmeler olarak umut vermektedir.

IV.2. Özel Kesimin Finansmanı

Bölge'de Plan dönemi süresinde yaratılacak gayri safi gelirden mevcut vergi tahsilat varsayımları çerçevesinde hesaplanan vergi gelirleri düşüldükten sonra bulunan harcanabilir gelirin; Bölge'nin koşulları da dikkate alınarak, yüzde 8'inin tasarruf edileceği kabulüyle elde edilen tasarruf tutarı 3 235 trilyon TL'dir. Bu tasarrufların tamamının Bölge'de kalacağı varsayımını yapmak pek anlamlı değildir. Ayrıca, uygun ortam yaratıldığında, verimli ve etkin işleyen bir finansal kesimin ulusal ve uluslararası kaynaklardan Bölge'ye kaynak aktarması beklenebilir. Plan'da öngörülen özel kesim yatırımlarının sadece Bölge içinde yaratılan özel tasarruflarla bile finanse edilmesi mümkün görülmektedir. Özellikle, konut yatırımları, özel kesim tarım sektörü yatırımları, turizm-ticaret yatırımlarının, finansal kesimdeki mevcut durumun normale dönüşünden sonra, Bölge'de doğacak fonlarla finanse edilmesi imkan dahilindedir.

Özel kesim yatırımlarının finansmanını ve özel kesimin altyapı yatırımlarına katılımını kolaylaştırmak için bölgesel kalkınma yaklaşımlarında politika geliştirilmesinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- i) Kapsamlı bir kamu reformuyla kamu finansmanı dengesizliklerinin ve yönetim sorunlarının ortadan kaldırılması. Reform programı neticesinde mali piyasalardaki kamu hakimiyetinin azaltılması ve kıt kaynakların daha etkin kullanımının sağlanması,
- ii) Mali piyasaların derinleşmesini ve genişlemesini kolaylaştıracak ve reel sektöre güçlü bir yatırım ivmesi kazandıracak sağlıklı ve istikrarlı bir makroekonomik ortamın tesisi,
- iii) Finansal altyapıyı güçlendirmeye, mali sistemin hizmetlerini iyileştirmeye ve uluslararası normlara uyumunu kolaylaştırmaya yönelik destekleyici politikalar uygulanması,
- iv) Özellikle doğrudan yabancı yatırım ve uzun vadeli sermaye şeklindeki yabancı kaynakların ülkeye ve Bölge'ye çekilmesi.

Bu koşulların başarıyla yerine getirilmesi yolundaki samimi çabalar, Plan'ın özel yatırım ihtiyaçlarının zamanında yerine getirilmesine katkıda bulunacaktır. Bu reform çabaları

sırasında, Bölge'nin yatırım finansman ihtiyaçlarına uygun finansman yöntemleri ve araçlarının kullanımının teşvik edilmesi de Plan'ın amaç ve hedeflerine ulaşmadaki başarısını artıracaktır.

V MEKANSAL GELİŞME

V.1 Bölge Mekansal Organizasyonunun Temel Çerçevesi ve Dayanağı

Plan'ın çerçevesini çizen temel öğeler; “su” ve “toprak” kaynakları ile bunları kalkınma amaçlı kullanacak “insan”dır. Dolayısıyla, Plan yaklaşımını belirleyen çerçeve ilkeler; bunlardan ilk ikisinin korunması, üçüncüsünün ise geliştirilmesidir.

Bu temel ilkelerin Bölge mekanına yansımaları bir dizi “Plan ilke kararları”nın alınması ve “ayrıntılı alt-ölçekli planlama”nın yapılması ve uygulanmasına bağlıdır. Bunlar;

- i) Bölge mekanını oluşturan ve önemli bir kısmı kırsal kesimde kalan doğal kaynaklar (su, toprak, orman, mer'a ve benzeri varlıklar) için konuya özel; ayrıntılı geliştirme ve yönetim planlaması yapılması ve uygulanması,
- ii) Kentsel veya kırsal tüm yerleşme birimlerinde çevresel kirliliğe yol açabilecek her türlü eylemin denetlenmesi, olumsuzlukları giderici önlemlerin alınması ve yerleşmelerin özelliklerine uygun planlar yapıp uygulanması,
- iii) Kültürel varlıkların korunması ve tanıtımı için konuya özel yönetim ve düzenleme planlarının yapılması ve uygulanmasıdır.

V.2 Bölge Mekansal Gelişmesini Etkileyen Etmenler

Plan'ı belirleyici üç temel etmen bulunmaktadır;

1) Sektörel belirleyiciler;

- i) Bölge'nin gelişme potansiyelini büyük ölçüde başta su ve toprak olmak üzere doğal kaynaklar belirlemektedir. Bu durum; özellikle tarım sektörü ve kırsal kesim için mekansal gelişmenin çerçevesini çizmektedir,
- ii) Kentsel sektörler olarak tanımlanabilecek imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin, bugünkünden daha yaygın olmakla birlikte, mevcut yapı ve yığılmalardan önemli ölçüde etkilenen bir mekansal gelişme deseni izlemesi beklenmektedir,
- iii) Madencilik ve turizm gibi sektörlerin ise kaynak ve potansiyele göre konumsal gelişme göstermeleri beklenmektedir.

2) Mevcut mekansal yığılmalar; Bölge'nin en büyük üç kenti, önemli işgücü ve nüfus yığılmalarına sahiptir. 1989 Master Planı'nda “Kırık Gelişme Aksı” olarak adlandırılan “Gaziantep-Şanlıurfa-Diyarbakır” eksenini günümüzde de önemini korumaktadır,

3) Planlamanın erimi; Bölge mekan organizasyonunun belirlenmesinde nihai yıl 2010'dur. Ancak, bu dönem köklü mekansal oluşum ve dönüşümler için kısadır.

V.3 Bölge'nin Temel Özellikleri ve Kısıtlar

Bölge; ekonomik yapı ve oluşumlar açısından çeşitlilik arz etmektedir. Bu bağlamda, Bölge temel özellikleri itibarıyla Batı, Orta ve Doğu Kesimi olmak üzere 3 kesime ayrılmaktadır.

V.3.1. Batı Kesimi (BK)

Gaziantep, Kilis, Adıyaman ve Şanlıurfa illerinden oluşan bu kesim Fırat Havzası'ndadır. Alt bölge coğrafyası tek düze değildir. Kuzey ve kısmen kuzeybatı engebeli, güney ise sulanabilir düzlüklerle kaplıdır.

BK1 olarak adlandırılan ve Adıyaman İli'nin yer aldığı engebeli kesim son 10 yılda önemli ölçüde nüfus almıştır.

Görelî üstünlükler; önemli kentlere yakınlık ve görece kolay erişilebilirlik, imalat sanayiinin son yıllarda atılım içine girmiş bulunması ve girişimciliğin canlanması, rekreasyon ve tatlısu balıkçılığı olanaklarının bulunması, kentsel altyapıda bazı gelişmelerin olması.

Görelî kısıtlar; altbölgenin engebeli yapıda olması ve tarım toprağının azlığı, Atatürk barajı sonrası kentsel nüfusun önemli ölçüde artması ve aktivite oranının düşüklüğü, sulamaların büyük ölçüde pompaja bağılı olması ve büyük yatırım ihtiyacının bulunması.

Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa illerinin önemli bir kısmı batı kesiminin güneyinde yer almaktadır. BK2 olarak adlandırılan bu yörenin belirgin özellikleri; büyük işgücü ve nüfus yığılması, Gaziantep'te imalat sanayiinin gelişmiş olması ve Şanlıurfa'nın son yıllarda sanayide atılım yapması, sulama alanlarının fazla olması ve kolay erişilebilir olmasıdır. Bu nedenlerle altbölge, önemli beşeri ve ekonomik birikimlere sahiptir. BK2'nin; Doğu Akdeniz limanlarına, büyük yerleşmelere ve güney komşularımıza yakınlık ve bunlara görece kolay erişilebilirlik avantajı vardır. Bölge'nin 1. ve 3. büyük kentleri bu kesimde yer almaktadır. Gaziantep Kenti metropol kentleşme sürecini yaşamaktadır. Bu altbölge zengin kültür varlığına sahiptir ve turizm açısından umut vaatmektedir. Ancak, son yıllarda, özellikle büyük kentlerin hızlı nüfus artışına sahne olmaları ve istihdam/nüfus oranının düşük olması, BK2'nin en önemli sorunudur.

V.3.2. Orta Kesimi (OK)

Bölge'nin orta kesimi de, batısında olduğu gibi iki farklı coğrafyayı sergilemektedir. Diyarbakır, Batman ve Mardin İllerini kapsayan bu altbölgenin güneyi önemli ölçüde sulanabilir topraklara sahipken, kuzey çeper engebelidir. Altbölge Dicle Havzası'nda yer almaktadır. Terör nedeni ile kentsel kesim özellikle son yıllarda önemli ölçüde nüfus almıştır.

Orta Kesimi'nin kuzeyi (OK1) pek çok gösterge itibarı ile Doğu Kesimi ile benzeşmektedir. Doğu Anadolu'ya açılma olanaklarının olması; düzgün karayolu bağlantılarının bulunması, hayvancılık potansiyelinin yüksekliği, baraj göllerinde su ürünleri üretim imkanlarının olması bu altbölgenin avantajlarıdır.

Arazi yapısının engebeli olması ve tarım toprağının azlığı, sulanabilir alanlarının kısıtlı olması, kentsel ve kırsal kesimlerin büyük ölçüde altyapı eksikliklerinin olması ve sosyal donatı yetersizliği ise OK1 altbölgesinin kısıtlarını oluşturmaktadır.

Orta Kesimi'nin güneyi (OK2) kuzey çepere göre daha gelişmiştir. Bununla birlikte; terör nedeni ile kentsel kesim, özellikle Diyarbakır ve Batman il merkezleri, 1990'larda önemli ölçüde nüfus almış ve önemli altyapı ve sosyal donatı sorunları ile karşılaşmışlardır. Bu altbölgenin sulama potansiyeli yüksektir ve ulaşım avantajları mevcuttur.

Diyarbakır Kenti'nin Bölge'nin geleneksel merkezi olması ve ekonomisinin çeşitliliği, üniversite ve sağlık tesisleri gibi bölgesel ölçekli donatıların olması, Mardin ve Diyarbakır kentlerinde girişimciliğin gelişiyor olması, kültür varlıklarının zenginliği ve bunun kültür turizmi için yüksek potansiyel arz etmesi görelî üstünlük olarak nitelendirilebilir. Ancak, son yıllarda kentsel nüfusun hızla artmış olması, genç nüfus oranının yüksekliği ve istihdam/nüfus oranının düşüklüğü ve kırsal ve kentsel kesimde altyapı ve sosyal donatı yetersizliği, OK2 altbölgesinin görelî sınırlamalarını betimlemektedir.

V.3.3. Doğu Kesimi (DK)

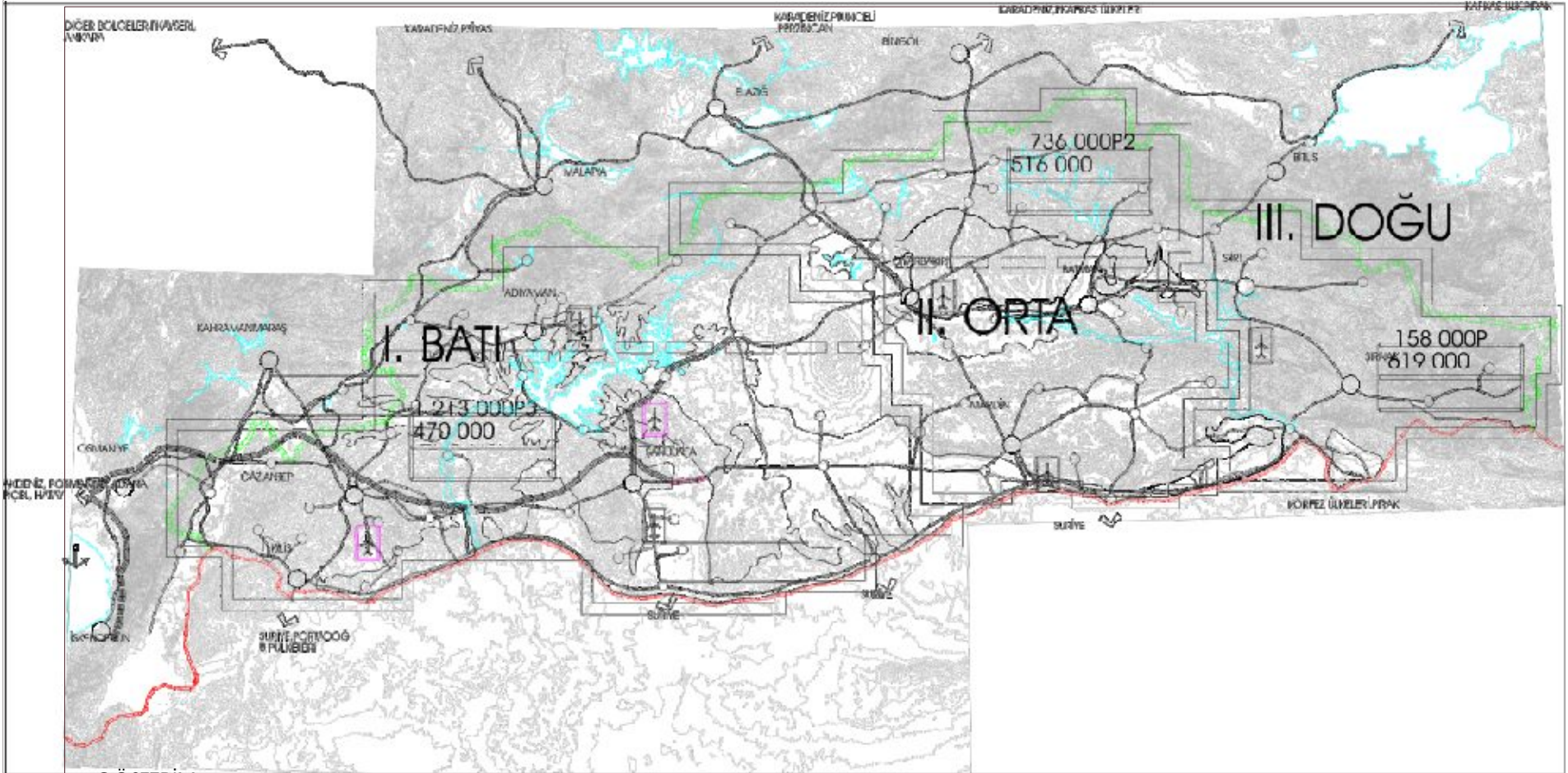
Siirt ve Şırnak illerinin oluşturduğu Doğu Kesimi Bölge'nin en dezavantajlı kesimidir. Yöre; terörden ve Körfez Savaşı'ndan en fazla etkilenmiş altbölgedir. Bu olumsuzluklar, altbölge mekanına hızlı kentsel nüfus artışı ve sağlıksız kentleşme olarak yansımıştır. Bu kesim de Dicle Havzası'nda yer almaktadır ve sulama projeleri büyük ölçüde gerçekleşmemiştir.

Güneybatı kesiminde önemli bir sulama potansiyeli vardır. Kültür varlıklarının zenginliği ve bunun kültür turizmi için yüksek potansiyel oluşturması, hayvancılık faaliyetinin gelişmesi için ekosistemin elverişli olması bazı avantajlardır.

Tarıma elverişli toprakların görece kıtlığı, son yıllarda kentsel nüfusun artmış olması ve istihdam/nüfus oranının düşüklüğü, kentsel ve kırsal kesimde altyapı ve sosyal donatı eksikliği belirgin kısıtlardır.

Bu değerlendirmeler; altbölgeler arası gelişmişlik ve olanak farklılaşmasını göstermektedir. Gelişmiş bölgelere yakın ve Fırat üzerindeki hidrolik yapıların tamamlanmış bulunduğu BK olanaklar ve konum itibarıyla daha avantajlı durumdadır. Buna karşılık, Dicle Havzası'nda yer alan OK ve DK'nin sahip olduğu su ve toprak kaynakları büyük ölçüde harekete geçirilememiştir. Öte yandan, terör, Körfez Savaşı ve Irak ambargosu gibi çoğu dışsal faktörlere bağlı olumsuzluklar, tüm Bölge için geçerli olmakla birlikte, en fazla DK'de hissedilmiştir.

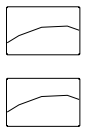
Altbölgeler arası gelişmişlik, olanak ve kısıt farklılıkları her altbölgede farklı stratejilerin uygulanmasını gerektirmektedir.

GÖSTERİM

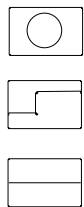
K

SULAMA ALANLARI

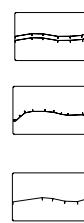
PLAN DÖNEMİNDE (2002-2010) GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.
PLAN DÖNEMİNDEN SONRA GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

KENTSEL GELİŞMEYERİ EKİLEME VE AKSİLERİ

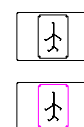

İL VE İLÇE MERKEZLERİ
ALTBÖLGE ŞEMATİK SINIRI
İSTİHDAM (2000)
NÜFUS (2000)

ULAŞTIRMA

OTOYOL
KARAYOLLARI
DEMİRYOLU

HAVAALANI
ULUSLARARASI HAVAALANI

V.4 Altbölgelere Göre Farklılaşan Kalkınma Stratejileri

Plan, Bölge içi gelişme farklarının olabildiğince giderilmesini, ekonomik gelişmeyi ve donanımlı bireylerden oluşan “insan odaklı” bir toplumsal kalkınmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, altbölgesel olanaklar ve kısıtlar çerçevesinde uygulanması öngörülen strateji setleri aşağıdadır.

V.4.1. Strateji Seti-1(Geliştirmeci Önlemler): Sulamaya Açılan Altbölgeler (BK2, OK2)

Bu strateji seti sulamanın kalkınmanın asıl itici gücünü oluşturacağı altbölgelere yöneliktir. Stratejinin bileşenleri; geliştirmeci altyapının sağlanması (sulama, ulaşım, kentsel ve kırsal donatılar ve altyapılar) sağlanması, ölçek ve yığılma ekonomilerinden yararlanılmasına yönelik olarak büyük kentlerin sanayi ve hizmet kapasitelerinin artırılması ve örgütlenme düzeyinin artırılmasıdır.

V.4.2. Strateji Seti-2 (Karma Önlemler): Sulamaya Açılmayan, Konumsal Üstünlüğü Bulunan Altbölgeler (Büyük Ölçüde BK1 ve OK1)

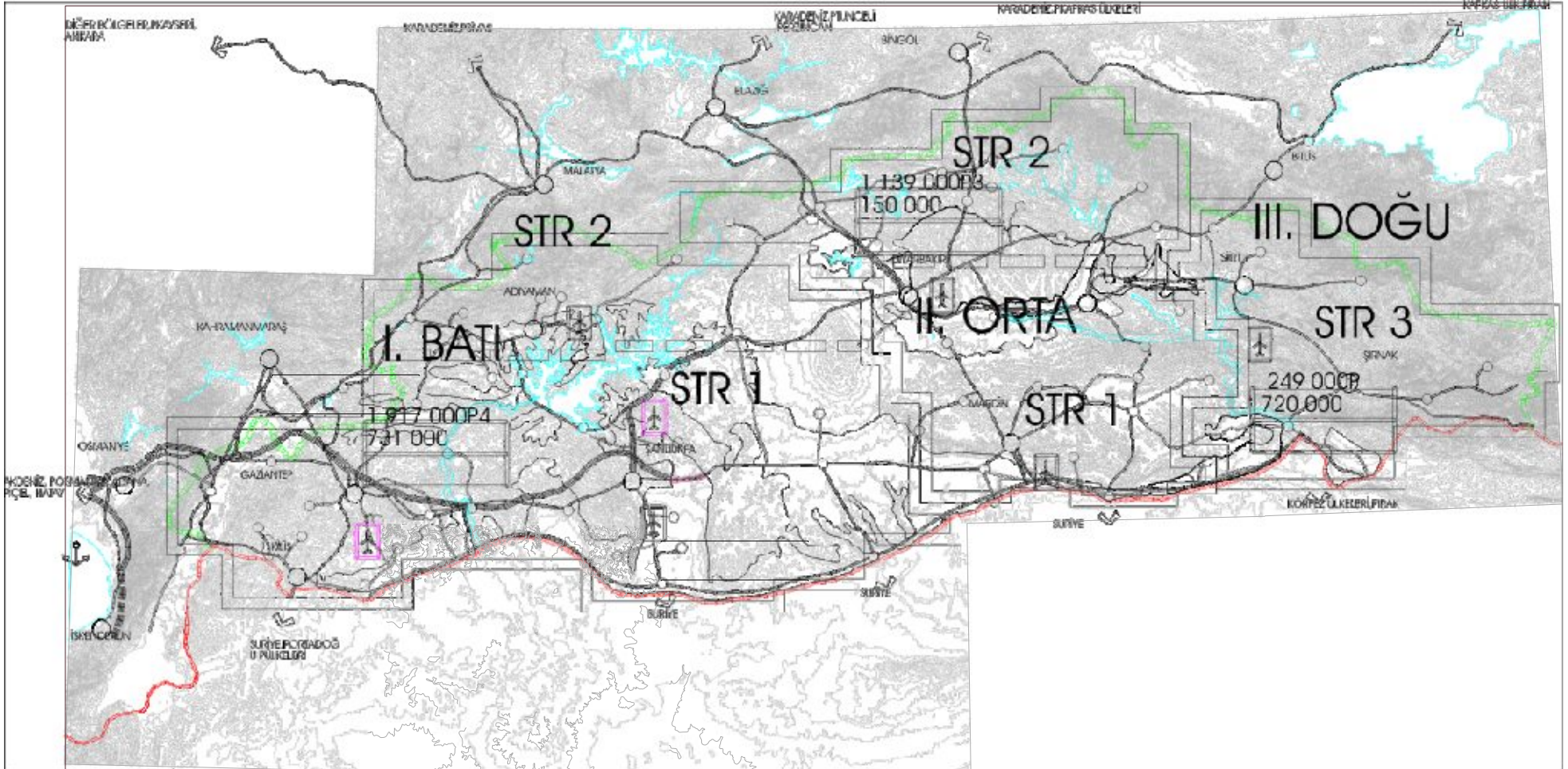
Karma önlemler sulamaya açılmayan, toprak kaynakları kısıtlı, ancak coğrafi konum açısından üstünlüğü bulunan ve bunları ulaşım, turizm gibi sektörlerde değerlendirebilecek kesimlerde uygulanacaktır. Karma önlemler farklı kesim ve sektörler için değişmekle birlikte üstünlüğü bulunan kesimlerde geliştirmeci önlemler, olanakların kısıtlı olduğu kesimlerde ise daha çok iyileştirmeci ve sosyal yapıyı güçlendirici önlemlerdir.

Bu stratejinin bileşenleri; sulamadan kısmen yararlanacak alanlar için geliştirme önlemleri, üstünlüğü olan sektör ve kesimler için özel önlemler (turizm, ulaştırma, hayvancılık, madencilik vb.) ve sulama dışı alanlarda iyileştirme önlemleridir.

V.4.3. Strateji Seti-3 (İyileştirme ve Onarım Önlemleri): Sulamaya Açılmayan, Doğal Kısıtları Fazla ve Konumsal Üstünlüğü Bulunmayan Altbölgeler (Büyük Ölçüde DK ile Kısmen BK1 ve OK1)

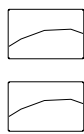
İyileştirme ve onarım önlemleri; genelde hem doğal kısıtları fazla olan ve hem de farklı göstergeler itibarı ile geri kalmışlık sergileyen alanlarda uygulanması gereken önlemlerdir. Ekonomik yapının güçlendirilmesi, bunun için görece üstünlüğü olan sektörlerde yatırımların özendirilmesi; toplumsal yapıda her türlü iyileştirme önleminin alınarak yaşam kalitesinin yükseltilmesi bu önlemler setinin temel öğeleridir.

Bu stratejinin bileşenleri; ekonomik iyileştirme ve özellikle hayvan varlığının genetik iyileştirilmesi, tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi (tavukçuluk, su ürünleri, arıcılık vb.), baraj üst havzalarının yönetimi ve ağaçlandırılması kapsamında istihdam artırıcı programlar uygulanması, doğal kaynaklara dayalı imalatın özendirilmesi, el sanatlarının ve ev ekonomisinin geliştirilmesi, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarıyla yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve sosyal donatı sunumudur.

GÖSTERİM

SULAMA ALANLARI

PLAN DÖNEMİNDE (2002-2010) GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

PLAN DÖNEMİNDEN SONRA GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

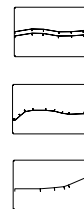
KENTSEL GELİŞME PODAK VE AKSLARI

İL VE İLÇE MERKEZLERİ

İSTİHDAM (2010) PNÜFUS (2010)

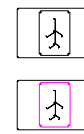
ULASTIRMA

OTOYOL

KARAYOLLARI

DEMİRYOLU

HAVAALANLARI

ULUSLARARASI HAVALANI

K

V.5. Öngörülen Kentsel Yerleşme Deseni ve Bölge Makro Formu

Bölge’de çok kutuplu ve çok eksenli bir mekansal yapılanma öngörülmektedir. Bu eksen ve kutuplar; i) Gaziantep-Oğuzeli-Nizip Kutbu, ii) Diyarbakır-Bismil-Batman Ekseni, iii) Şanlıurfa Kutbu, iv) Adıyaman-Kahta Ekseni, v) Mardin-Kızıltepe Ekseni, vi) Siirt Kutbu ve vii) Cizre-Silopi Ekseni’dir. Bu desen içerisinde Şırnak ve Kilis il merkezleri mevcut işlevlerini sürdürecektir.

Bu form esas itibarıyla 1989 GAP Master Planı’nda öngörülen ve 1990’lardaki gelişmelerle güçlenen “Kırık-Gelişme-Aksı” ve bu aksın doğu yönünde devamı ile aksın çeperlerinde yüksek potansiyel gösteren alanlardan oluşmaktadır. Bölge makro formunun tespit ve geliştirilmesindeki temel ilke, gelişmelere karşı koyarak yeni kutuplar yaratmak değil, mevcut gelişmeleri güçlendirici önlemlerle yığılma ekonomilerinden ve dışsal ekonomilerden yararlanarak etkinliği artırmak ve Bölge’nin sosyo-ekonomik yapısının değişimine ivme kazandırmaktır.

Gelişme eksen ve kutuplarında toplam nüfusun yüzde 48’i, Bölge kentsel nüfusunun ise yüzde 72’sinin yoğunlaşması öngörülmektedir (Bkz: Tablo: V.1).

Desenin büyük yerleşmeleri, Gaziantep ve yakın çevresi, Diyarbakır ve yakın çevresi ve Şanlıurfa ve yakın çevresi olarak belirlemektedir. Bu üç ana yerleşmede toplam nüfusun yüzde 37’si, toplam kentsel nüfusun ise yüzde 56’sı barınacaktır. Nüfusun yığılmasına koşut olarak, özellikle sanayi ve hizmetlerdeki istihdamın, önemli bir bölümü kentsel gelişme eksen ve kutuplarında yer alacaktır.

Tablo V.1: Kentsel Gelişme Eksen ve Kutupların Nüfusları (2010)

Kentsel Gelişme Eksen ve Kutupları	Kentsel Nüfus (Bin)	Bölge Kentsel Nüfusuna Oranı (%)	Bölge Nüfusuna Oranı (%)
Gaziantep-Oğuzeli-Nizip	1 271	22	15
Diyarbakır-Bismil-Batman	1 221	21	14
Şanlıurfa ve Yakın Çevresi	736	13	9
Adıyaman-Kahta	430	7	5
Mardin- Kızıltepe	247	4	3
Siirt	131	2	2
Cizre- Silopi	124	2	1
Kentsel Gelişme Eksen ve Kutupları Ara Toplamı	4 159	72	48
Bölge Kentsel Nüfusu	5 755	100	67
Bölge Nüfusu	8 601		100

VI. SANAYİ

VI.1. Madencilik

Madencilik Sektörü, temel sanayilere hammadde sağlaması bakımından Bölge'nin önemli sektörlerden biridir. Bölge madencilik alanında görece avantajlı bir konumdadır.

Kamu ve özel kesim işbirliğinin sürdürülmesi ve bu yolla sektöre sermaye girişini artırmak, maden ve enerji kaynaklarını geliştirmek ve mevcut potansiyelleri kullanmak suretiyle Bölge ekonomisini ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilir seviyeye getirmek amaçlanmaktadır.

VI.2. İmalat Sanayi

Bölge'de müteşebbis güç mevcuttur ve genç girişimciler ağırlıktadır. Bazı altbölgeler hariç sanayi geleneği henüz yerleşmemiştir. Düşük maliyetli niteliksiz işgücü mevcuttur. Fiziki sanayi altyapısında olumlu gelişmeler vardır. Devam etmekte olan Gaziantep-Şanlıurfa otoyolu tamamlandığında Akdeniz limanları ile bağlantı için sanayiye yönelik önemli bir ulaşım altyapısı oluşmuş olacaktır. Kilis ve Şırnak hariç Bölge'nin diğer illerinde havaalanı bulunmaktadır. Sanayiye destek olacak kurumsal altyapı, bazı eksikliklerine rağmen, mevcuttur; Örneğin;

- GAP-GİDEM'ler 5 ilde faaliyet göstermektedir,
- Üç büyük ilde KOSGEB merkezi vardır,
- Gaziantep'te Milli Prodüktivite Merkezi Bölge Müdürlüğü kurulmuştur,
- Sanayi - Ticaret Odaları faaldir,
- Üç büyük ilde üniversite bulunmaktadır.

Halen mevcut KOBİ'lere devlet yardımları kararnamesi çerçevesinde yatırım indirimi, gümrük vergisi istisnası, KDV istisnası, vergi-resim-harç-istisnası ve fon kaynaklı kredi imkanları mevcuttur.

Teşvik uygulaması uluslararası yükümlülüklerimiz çerçevesinde ilke olarak sektör bazında farklılık içermemektedir. Ancak KOBİ'lere, AR-GE ve çevre yatırımlarına daha farklılaştırılmış tedbirler uygulanabilmektedir. Yatırım riskini girişimcinin alması; GAP-GİDEM, Halk Bankası, Kalkınma Bankası ve Hazine Müsteşarlığı gibi kamu kuruluşlarının da projelerin iyi hazırlanmış, rasyonel ve rekabetçi olmasına dikkat etmesi gerekmektedir.

Bölge'deki sorunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- i) Kentlere yoğun göçün ve yüksek düzeyde işsizliğin varlığı,
- ii) Genç nüfus ve genç işsiz oranının görece yüksekliği, mevcut insan kaynaklarının sanayi gereksinimlerine göre nitelik olarak yetersizliği,
- iii) Bölge'deki sermaye birikiminin ve Bölge dışından gelen sermayenin yetersizliği,
- iv) Banka kredilerinin yetersizliği ve teminat kabulündeki zorlukların mevcudiyeti,
- v) Kurumsal altyapı ve girişimciliğin geliştirilme ihtiyacı ,
- vi) Tarımsal ve işlenmiş tarım ürünlerinin bölgesel sorunlar nedeniyle pazarlama güçlüğü,
- vii) Enerji dağıtım hatlarının yetersizliği nedeniyle, varolan enerjinin Bölge sanayine istenilen kalite ve verimde ulaştırılamaması,
- viii) Serbest bölgelerden beklenen yararın sağlanamaması.

İmalat sanayinin, yerel kaynakları harekete geçiren, ulusal ve uluslararası çevre normlarına uygun, tüketici tercihlerini gözeterek, ulusal ve uluslararası standartlarda, tüketici sağlığını ve güvenliğini öne alan, nitelikli işgücü kullanan, çağdaş işletmecilik yöntemleri ile çalışan, AR-

GE ve teknoloji üretimine kaynak tahsis eden, özgün tasarım ve marka yaratan bir yapıda gelişmesinin özendirilmesi ana amaçtır.

Bölge'deki yüksek oranlı işsizliğin bir avantaja dönüştürülerek kullanılması planın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda tekstil-gıda ağırlıklı imalat sanayi yapısı geliştirilecek, mevcut tesislerin modernize edilmesi özendirilirken düşük olan kapasite kullanım oranı yükseltilecektir. İlk aşamada üretilen malların pazarlamasına öncelik verilecek bu amaçla iç pazara erişim ve sınır komşusu ülkelere ihracat desteklenecektir. Özellikle Ortadoğu, Akdeniz ve Kuzey Afrika pazarlarına yönelik ihracatın geliştirilmesine öncelik verilecektir. Konut ve acil istihdam projeleri ile muhtemel istihdam sorunları en aza indirilecektir.

İkinci aşamada özellikle tarım kesiminde verimlilik artırılarak tarıma dayalı imalat sanayinin rekabet gücü arttırılırken, işgücünün beceri düzeyi meslek edindirme ve işbaşı eğitimleriyle yükseltilecek, mevcut tesislerin teknik sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Daha sonra Bölge sanayinin iki sektörlü ve risklere açık yapısı “Devlet Yardım ve Destekleri” mekanizmasıyla özendirilerek çeşitlendirilecektir. Ucuz işgücü avantajının doğal olarak ortadan kalkacağı bu dönemde, girişimciliğin desteklenmesi, yeni aktivite alanlarına yönelmenin özendirilmesi ve bu safhada daha da artacak olan tarımsal üretimin ayrıntılı işlenmesi, pazarlama olanaklarının artırılması için reel rekabet gücünün sürdürülebilirliğinin sağlanması, AR-GE ve teknoloji üretimi yöntemleriyle sağlanacaktır.

Tekstil sektöründe, 2005 yılında dünya dokuma ve giyim ticaretinin serbestleştirilmesiyle daha da artacak olan rekabet ortamında, rekabet edebilirliğin korunması; varolan atıl kapasitenin kullanılması ve pazar çeşitlendirmesi yoluyla dünya pazarlarından daha çok pay alınması amacıyla tasarıma, koleksiyon tipi üretime, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

Ulaşım altyapısının eksiklikleri hızla tamamlanacak, kentsel altyapı proje uygulamaları bir önceliklendirme içinde bitirilecek, Küçük Sanayi Siteleri ve örnek sanayi siteleri tamamlanacak, kapasite yetersizliği olan yörelerde yeni OSB'ler kurulacak, eğitim, sağlık, sosyal ve çevreye yönelik yatırımların tamamlanmasıyla kentsel yaşam kalitesi yükseltilecektir.

KOSGEB, MPM, TSE gibi kuruluşların Bölge'deki faaliyetleri etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır (özellikle KOBİ'ler için temel kurumsal altyapı işlevi gören birimleri). Kamu, sanayi yapısını girişimci/doğal kaynak/sermaye birikimi potansiyeline bakarak bir kademelendirme çerçevesinde yönlendirecek, bu bağlamda GAP-GİDEM'lerin kurumsal yapısı güçlendirilecektir. Girişimcilerin karşılaştıkları çeşitli bürokratik işlemler basitleştirilecek, Kredi Garanti Fonu uygulaması Bölge'de tanıtılacak ve yaygınlaştırılacak, gerekiyorsa bu fona sermaye desteği sağlanacaktır. Bölge'de kredi kullandıran kuruluşların (Halk Bankası, Eximbank, Kalkınma Bankası gibi), örgütlenmeleri güçlendirilecek ve etkinlikleri arttırılacaktır.

VI.3. Enerji

Türkiye'nin hidroelektrik enerji potansiyeli (2001 yılı itibariyle) 35 310 MW kurulu güç ile 125 328 GWh/yıl olarak belirlenmiştir. Bu potansiyelin kurulu güç olarak yüzde 21.2 si, yıllık enerji üretimi olarak yüzde 21,8'i Bölge'de yer almaktadır.

Şanlıurfa HES ile kaynak bulunması halinde yatırım programında yeralan iki adet baraj ve HES (Ilısu Barajı ve HES ile Cizre Barajı ve HES) kurulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda Ilısu Barajı ve HES için kamu kesimi kaynaklarından ödenek tahsis edilmiş, Cizre Barajı ve

HES ile 9 adet münferit projenin (13 büyük projenin dışındaki) farklı finansman yöntemleriyle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Gerilim seviyesi 154 kV ile 380 kV düzeyindeki iletim hatlarının (ENH) ve trafo merkezlerinin (TM) inşası, kamu kesimi kaynaklarıyla yapılacaktır. Uygun durumlarda YİD ve Yİ yöntemleri devreye girebilecektir. Konuyla ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler Enerji Bakanlığı bünyesinde sürdürülmektedir. İhtiyaca göre ilave düzenlemeler yapılması da mümkün olabilecektir. Özellikle dağıtım şebekelerinin yerel düzeyde özelleştirilmesinin Plan döneminde özendirilmesi ihtiyacı vardır.

Tablo VI.1: Enerji Yatırımları

	(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Baraj ve HES	0.4	15.1	15.1	15.1	30.2	30.2	30.2	45.4	45.3	227.0
ENH ve TM	8.1	8.1	8.1	8.1	8.1	8.1	8.1	8.1	8.2	73.0
Toplam	8.5	23.2	23.2	23.2	38.3	38.3	38.3	53.4	53.4	300.0

VII. KIRSAL KALKINMA VE TARIM

VII.1 Genel Durum

İşlemeli tarıma elverişli I. II. ve III. sınıf arazi miktarı 2 476.5 bin ha olup, toplam arazinin yüzde 33'ü kadardır. Kısıtlı işlemeye uygun arazi 694.3 bin ha (IV. sınıf) hesaba katıldığında, Bölge topraklarının yüzde 42.2'si tarıma elverişli görülmektedir.

Yukarı Mezopotamya olarak bilinen Bölge, yazları sıcak, kısa süren kış ayları ise soğuk geçmektedir. Bölge; iklim faktörlerinin olumlu ve olumsuz etkilerini birarada yaşamaktadır. Gün uzunluğu süresi (ışıklandırma periyodu), ortalama 3 100 saat/yıl olup, Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Ortalama günlük aydınlanma süresi 8 saattir. Bu olgu, yılda üç ürün yetiştirme potansiyelini artırmaktadır. Ortalama toprak sıcaklığı, Bölge'nin farklı yörelerine göre değişmekle birlikte, 18 derecedir. Yıllık yağış düzensiz olup Haziran-Eylül vejetasyon döneminde, yok denecek kadar azdır. Ortalama 2 000 mm düzeyinde gerçekleşen buharlaşma, Şanlıurfa'da 2 048 mm ve Cizre'de 2 424 mm olup, bitki su ihtiyacını arttırmaktadır.

Tarıma kazandırılabilir taşlı arazi miktarı 266 bin ha'dır. Bunun yüzde 60'ı Şanlıurfa İli sınırları içerisindedir.

Bölge, toplam 1 256 bin ha orman alanına sahiptir. Mevcut orman kaynağının yüzde 3.9'u kuru ormanı, yüzde 96.1'i baltalık/bozuk baltalık orman alanıdır. Orman varlığı açısından en fakir il Şanlıurfa'dır. Bu İl, orman varlığının yüzde 0.6'sına sahip bulunmaktadır. 46 bin ha ağaçlandırılmış alan ve 469 bin ha potansiyel ağaçlandırma ve erozyon kontrol önlemlerinin alınabileceği alan bulunduğu belirlenmiştir.

7.5 milyon ha alanın 3.2 milyon ha'lık kısmı tarımsal faaliyetlere elverişlidir. Yaklaşık 2.1 milyon ha'lık brüt alan sulama potansiyeline sahiptir. Bu, Türkiye'nin ekonomik olarak sulanabilir arazisinin takriben yüzde 20'sini oluşturmaktadır. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), Fırat ve Dicle nehirleri havzasında, münferit projelerle birlikte, toplam olarak 1.8 milyon ha'lık brüt alanda sulama imkanı yaratacaktır. Buna ek olarak, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) projelerinin 200 bin ha ve halk sulamalarının ise 100 bin ha brüt alanda sulama potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir. Şanlıurfa-Harran Ovaları Projesi ve diğer bazı münferit projelerin uygulanması sonucunda 2001 yılı sonu itibatiyle DSİ tarafından 226 bin ha'lık brüt alanda kamu sulaması yapılması öngörülmektedir. Bu miktar,

proje öngörüsünün yüzde 13.1'ine tekabül etmektedir. 2001 yılı sonu itibariyle, DSİ, KHGM ve halk sulamaları toplamı olarak, 360 bin ha'lık brüt alanda (DSİ: 226 bin ha, KHGM: 63 bin ha ve halk:71 bin ha) sulama yapılması planlanmıştır.

1999 yılı sonu itibariyle, 121 bin ha'lık alanda toprak muhafaza çalışmaları ve 50 bin ha'lık alanda ise tarla içi geliştirme hizmetleri gerçekleştirilmiştir. 2001 yılı itibariyle 22 bin ha İki Cırcıp Proje alanında ve 20 bin ha Şanlıurfa Ovası olmak üzere toplam 42 bin ha alan GAP-BKİ tarafından Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü teknik desteğiyle, ayrıca 11.8 bin ha KHGM tarafından ve 45.8 bin ha Harran Ovası-1 ve 43.7 bin ha Harran Ovası-2 olmak üzere toplam 89.5 bin ha TRGM tarafından olmak üzere toplam 143.3 bin ha arazi toplulaştırması tamamlanmıştır.

Aşağı Fırat Projesi kapsamında yer alan Şanlıurfa-Harran ovaları sulama alanında, kuru tarımdan sulu tarıma geçişle birlikte, üretim yapısı ve ilişkilerinde önemli değişimler yaşanmış ve tarımsal hasıla artmıştır. Ancak sözkonusu olumlu gelişmeler yanında, aşırı ve bilinçsiz sulama nedeniyle tuzluluk ve drenaj problemleri gibi arzu edilmeyen sonuçlar doğduğu gözlenmiştir.

Baraj üst havzalarında, insan odaklı gelişmenin temini yanında doğal kaynak tabanının korunması ve geliştirilmesine ve erozyon kontroluna yönelik önlemlerin (mer'a ıslahı ve yönetimi dahil) etkinlikle alınması yönünde, TKB, Orman Bakanlığı, KHGM ile gönüllü kuruluşların çalışmalarının GAP-BKİ'nin koordinasyonu ve katılımcı havza yönetimi programları ile sürdürülmesi önem arz etmektedir.

Bölge'de hayvancılık, bitkisel üretime koşut bir gelişme sağlayamamıştır. 1980-1998 döneminde hayvan varlığında, tüm ülke genelinde olduğu gibi, önemli düşüşler olmuştur. Yaşanan olağan dışı durumlar nedeniyle Türkiye geneline göre daha yüksek oranlarda azalmalar belirlenmiştir. Anılan dönemde, sığır varlığında yüzde 44, koyun varlığında yüzde 36 ve keçi varlığında da yüzde 89 oranına varan düşüşler olmuştur. Hayvancılık, mer'a ve otlaklara dayalı olarak sürdürülmekte, yem bitkileri üretimi ihtiyacın ancak yüzde 10'nunu karşılayabilmektedir.

Bölge, su ürünleri faaliyeti için yüksek potansiyel içermektedir. 1998 yılı itibariyle, 136 bin ha'lık baraj göl alanı oluşmuş; 1998 yılında, 1.8 bin tonu avcılıktan ve 0.5 bin tonu yetiştiricilikten olmak üzere toplam olarak 2.4 bin ton balık üretilmiştir. Bu üretim, Bölge potansiyelinin çok altındadır. Proje'nin tamamlanması ile toplam 199 bin ha'lık göl alanı oluşacaktır.

Bölge kırsal alanı, farklı agro-ekolojik yapılarla ve üretim imkanlarına sahip bulunmaktadır. Planlama çalışmalarında, agro-ekolojik açıdan birbirinden farklılık gösteren 22 adet altbölge tespit edilmiştir.

GAP-BKP ile tarım sektörüne 2002-2010 döneminde 1998 fiyatlarıyla 1 691.5 trilyon TL kamu yatırımı yapılması öngörülmüştür. Bu kaynağın sektörler ve kuruluşlar itibariyle dağılımı Tablo VII.1'de verilmiştir.

**Tablo VII.1: Kırsal Kalkınma ve Tarım Sektörü Kamu Yatırımlarının Dağılımı
(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)**

Sektör	Bitkisel Üretim			Ormancılık	Hayvancılık	Su Ürünleri	GAP-BKİ	Toplam
	DSİ	KHGM	TKB					
Yatırımlar	1 337.2	202.5	10.8	85.4	22.9	4.1	28.6	1 691.5

VII.2 Bitkisel Üretim

Bitkisel üretimin yapısına ilişkin hususlar aşağıda özetlenmiştir. Bitkisel üretimde;

- i) Agro-ekolojik sınırlamalara göre biçimlenen bitkisel üretim yapısının sulama altyapısını geliştirilmek suretiyle değiştirmek, Bölge'de 1 505 bin ha brüt (1 276 bin ha net) alanı, sulu tarıma almak ve kurumlar itibariyle:
DSİ tarafından 1 205 bin ha'lık brüt (1 020 bin ha'lık net),
KHGM tarafından 200 bin ha'lık brüt (169 bin ha'lık net),
Halk sulamaları ile 100 bin ha'lık brüt (87 bin ha'lık net) alanı sulamaya açılacaktır.
- ii) Tarımsal altyapı hizmetlerini geliştirmek için:
788 bin ha'lık alanda tarla içi geliştirme hizmetleri,
895 bin ha'lık alanda toplulaştırma hizmetleri,
43 bin ha'lık alanda toprak muhafaza hizmetleri,
266 bin ha'lık alanda taşlı arazi ıslah hizmetleri yapılacaktır.
- iii) Birincil tarım ürünleri üretimi ve ürün deseninin aşağıdaki gibi uygulanması öngörülmektedir (alan itibariyle yüzde dağılım):

Kuru Alanlar	:	100.00
Ana Ürünler	:	86.80
Çok Yıllık Bitkiler	:	13.20
Sulu Alanlar	:	116.82
Ana Ürünler	:	91.70 (Pamuk: 45.60)
Çok Yıllık Bitkiler	:	8.30
II.Ürünler	:	16.82
- iv) Piyasa koşullarına duyarlı, doğal kaynak tabanının korunmasına imkan veren ürün deseni yaşama geçirilecek, üretici geliri artırılacak ve sürekli kılınacaktır,
- v) İkinci ürün üretimi yaygınlaştırılacak, Bölge ekolojik potansiyelinin üst düzeyde kullanılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve üretici örgütlenmesinin özendirilmesi suretiyle insan odaklı kalkınma ortamı oluşturulacaktır,
- vi) Az topraklı ve topraksızlara alternatif imkanlar yaratılarak (tarım ve tarım dışı imkanlar) arazi kullanım sorunları en aza indirilecek ve kırsal gelir kaynakları çeşitlendirilecektir,
- vii) Tarım arazilerinin kabiliyet sınıflarına göre kullanılması yoluyla toprak kaynakları korunacak ve geliştirilecektir,
- viii) Taşlı araziler tarıma kazandırılacaktır.

Tüm iller, altbölgeler ve belirlenecek kırsal alanlarda (kırsal kalkınma programlarının uygulanacağı bölgelerde) çiftçi eğitimi ve yayım hizmetleri etkinlikle uygulanacak, pazarlama altyapısı geliştirilecek ve pazarlama imkanları artırılacak, araştırma ve teknoloji geliştirme hizmetleri desteklenecek, tarımsal finansman ve kredi olanakları, yenilikçi bir yaklaşımla (mikro finans sistemleri) güçlendirilecek, mevcut yasa ve yönetmelikler çerçevesinde kiracılık ve ortaklık sisteminin düzenlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecek, agro-ekolojik alanlarda tarımsal altsektörler ile tarım dışı sektörler arasındaki entegrasyon ve kamu kurum ve kuruluşları arasında eşgüdüm gözetilerek, katılımcı kırsal kalkınma programları uygulanacaktır.

Tablo VII.2: Bitkisel Üretim Kamu Yatırımları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

Kuruluş	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
DSİ	27.5	41.8	90.1	114.2	178.0	183.0	233.3	231.3	238.2	1 337.3
KHGM	13.1	14.8	16.6	26.5	27.4	22.6	31.3	25.1	25.2	202.5
TKB	2.3	2.3	2.2	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	10.8
Toplam	42.9	58.9	108.9	141.4	206.0	206.2	265.3	257.0	264.0	1 550.6

VII.3 Hayvancılık

Geleneksel olarak sürdürülen hayvancılığın, niteliksel dönüşüm süreci hızlandırılarak desteklenecek; özellikle sulama dışı alanlarda tamamen mer'aya dayalı olarak yürütülmekte olan hayvancılık faaliyetlerinde kontrollü otlatma yöntemi benimsenecek, mer'a destekli ahır/ağıl yetiştiriciliğinin özendirilmesi ile sulu tarım alanlarında ahır/ağıl yetiştiriciliğine dayalı entegre hayvancılık sistemine geçilecek ve Bölge genelinde hayvancılık özendirilerek yaygınlaştırılacaktır. Tüm illerde ekosisteme dayalı hayvancılık faaliyeti uzman hayvancılık faaliyetine dönüştürülecek, sektörde önemli üretim ve verim artışı sağlanacaktır.

Tablo VII.3: Hayvancılık Kamu Yatırım Programı

	(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Toplam	2.9	3.6	3.5	3.3	2.3	2.1	2.0	1.6	1.6	22.9

VII.4 Su Ürünleri

Avcılıkla 1998 yılında üretilen 1 842 ton balığın yüzde 65'ini sazan, yetiştiricilik yolu ile üretilen 520 ton balığın yüzde 46'sını sazan ve yüzde 54'ünü alabalık teşkil etmektedir.

1998 yılında kültür balığının yüzde 50'si Gaziantep'te, yüzde 38'i Diyarbakır'da, yüzde 10'u Adıyaman'da ve yüzde 2'si ise Şanlıurfa'da üretilmiştir.

Özellikle baraj göllerinde su kaynaklarının tam kullanılabilmesi için “avcılık” ve “yetiştiricilik” usulleri yaygınlaştırılacak ve sulama dışı alanlarda küçük su kaynaklarının geliştirilmesi suretiyle üretici geliri artırılabilecektir. Bu amaçla su ürünleri altyapı hizmetleri geliştirilecek, üretimin piyasalara sağlıklı koşullarda erişmesi için gerekli tedbirler alınacak, çevre ile ilgili tedbirlere özen gösterilecek, üreticilere ve tüketicilere bilgi desteği yapılacak ve 28.4 bin tonu baraj göl alanlarından, 6 bin tonu da küçük su kaynakları ve tarla balıkçılığında olmak üzere sektör üretimi 34.4 bin ton/yıl'a çıkartılacaktır.

VII.5 Ormancılık

Bölge, orman varlığı bakımından, Türkiye'nin diğer bölgelerine göre en fakir yöresidir. Bölge'deki toplam 1 257 bin hektarlık orman alanınının 78 bin hektarı koru (yüzde 6.2), 1 178 bin hektarı baltalık ve bozuk baltalık (enerji), orman alanıdır. Enerji ormanlarının yüzde 36'sı normal, yüzde 64'ü bozuk baltalıktır. Verimli koru ormanı az olduğu için yakacak odun üretimi de çok düşüktür (84 bin m³). Ormanların büyük bölümü yakacak odun üretimi amacıyla işletmeye alınmış olmasına rağmen, yakacak odun ihtiyacı karşılanamamaktadır.

Kilis, Adıyaman ve Siirt Orman İşletmeleri'ndeki yakacak odun açığının 1.7 milyon ster olduğu saptanmıştır. Bu rakam, her yıl Bölge ormanlarından, üretim kapasitesinin çok üzerinde, usulsüz odun üretildiğini ve ormanların büyük bir hızla tahrip edildiğini göstermektedir.

Sürdürülebilirlik, biyolojik çeşitlilik, yaban hayatını koruma ve çok yönlü yararlanma ilkeleri doğrultusunda; ekonomik, sosyal ve çevresel kriterler çerçevesinde yeni orman olanakları oluşturulacak, yönetilecek, işletilecek, korunacak ve geliştirilecektir. Bu amaçla; baraj gölleri çevresinden ve yukarı havzalardan başlayarak, ağaçlandırma ve toprak muhafaza faaliyetlerinin yoğunlaştırılacak, bu bağlamda, toplam 217 bin ha alanı ağaçlandırılacak, bordür ve galeri kavakçılığının geliştirilmesi ve okaliptüs yetiştiriciliği için üreticiye her türlü destek verilecek, kavak ve okaliptüs alanını 19 bin ha'a çıkarılacak, 6.6 bin ha'lık alanda havza yönetimi programları uygulanacaktır.

Tablo VII.4: Orman Varlığı (Bin ha)

	Koru	Baltalık	Toplam	Erozyon Kontrol Alanı
Verimli	28.7	440.0	468.7	
Verimsiz	50.0	738.3	788.3	
Toplam	78.4	1 178.3	1 256.7	468.9

Kaynak: Orman Bakanlığı,1999

Tablo VII.5:Yıllar İtibariyle Kamu Ormancılık Yatırımları**(1998 Fiyatlarıyla Trilyon TL)**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Toplam	6.7	6.7	11.5	10.1	10.1	10.1	10.1	10.1	10.0	85.4

VIII. SOSYAL YAPI VE SEKTÖRLER

Bölge demografik, eğitim ve sağlık göstergelerinin tümü itibariyle Türkiye genelinin çok gerisindedir. Bu göstergeler karşılaştırmalı olarak Tablo VII.1’de verilmektedir.

Tablo VIII.1: Temel Demografik, Eğitim ve Sağlık Göstergeleri, 2000 Yılı

Göstergeler		Türkiye	Bölge
I)	Nüfus Artış Hızı (%)	1.8	2.5
II)	Kaba Doğum Hızı (Binde)	21.5	35.9
III)	Toplam Doğurganlık Hızı	2.5	4.2
IV)	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	35.3	60.0
V)	Doğuşta Yaşam Beklentisi	69.1	63.0
	i) Erkek	66.9	60.9
	ii) Kadın	71.5	65.1
VI)	Nüfus Profili (%)		
	i) 0-14 Yaş Grubu	29.9	41.2
	ii) 15-64 Yaş Grubu	64.5	54.7
	iii) 65+ Yaş Grubu	5.6	4.1
VII)	Okur-Yazarlık Oranı (%)	85.6	68.8
	i) Erkek	92.4	81.8
	ii) Kadın	78.7	55.6
VIII)	Okullaşma Oranları (%)		
	i) Okul Öncesi Eğitim (3-5 Yaş)	9.8	2.1
	ii) İlköğretim (6-13 Yaş)	97.6	82.4
	a) Erkek	98.4	96.9
	b) Kız	92.3	75.2
	iii) Genel Ortaöğretim (14-17 Yaş)	36.6	18.4
	iv) Mesleki ve Teknik Ortaöğretim (14-17 Yaş)	22.8	6.8
IX)	On Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı	24.3	13.1
X)	Yatak İşgal Oranı (%)	58.0	47.0
XI)	Bir Hekime Düşen Nüfus	92.0	2 154
XII)	Bir Uzman Hekime Düşen Nüfus	2 098	5 822

Bölge kalkınması, ekonomik, sosyal, kültürel, mekansal ve çevre koruma boyutlarıyla entegre bir şekilde ve insani gelişme temelinde, katılımcılık ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecektir. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için insan kaynakları ve yerel kurumsal kapasiteleri geliştirilerek toplumsal yapı güçlendirilecektir. Toplumun beşeri kaynaklarının güçlendirilmesi yönünde yaygın ve örgün eğitim ile sağlık ve sosyal yardım hizmetleri iyileştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. Dezavantajlı gruplar (kadınlar, çocuklar, gençler ve yoksullar vb.) başta olmak üzere tüm toplumsal kesimlerin adil

bir şekilde kararlara ve kaynaklara erişimi kolaylaştırılacak ve katılımcılık mekanizmaları geliştirilecektir. Çağdaş kurumsal yapıların oluşturulması ve güçlendirilmesi amacıyla gerekli düzenlemeler ve yönlendirmeler yapılacaktır.

VIII.1. Nüfus Hareketleri

- i) Nüfusun merkez köylerde ve orta büyüklükteki kentlerde yoğunlaşmasının desteklenmesi,
- ii) Baraj yapımından etkilenen nüfusun kalkınma ilkeleri ve katılımcılık gözetilerek yeniden yerleştirilmesi,
- iii) Sosyal ve ekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak yaşam alanları daralan göçer ve yarı-göçer topluluklardan isteyenlerin yerleşik hayata geçirilmesi,
- iv) Köylerine geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanması,
- v) Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal sigorta ve sosyal hizmetlerden yararlanmalarının sağlanması öngörülmektedir.

VIII.2 Eğitim

- i) Okullaşma oranının okul öncesi eğitimde Adıyaman ve şanlıurfa illerinde % 10'a, Batman, Diyarbakır ve Mardin illerinde % 15'e, Siirt ve şırnak illerinde % 25'e; ilköğretimde tüm illerde % 100'e, genel ortaöğretimde Batman, Mardin, Siirt ve şırnak illerinde % 40'a; teknik ortaöğretimde Siirt ve şırnak illerinde % 45'e çıkartılması,
- ii) Ortaöğretimde kızların okullaşma oranındaki payının yükseltilmesi,
- iii) Bölge'nin gereksinimlerine uygun ve işlevsel yaygın eğitim programlarının düzenlenmesi,
- iv) Taşımalı eğitim sistemindeki sorunların çözümlenerek işlevsel hale getirilmesi,
- v) Kırsal alanda YİBO'lar ve PİO'ların yaygınlaştırılması,
- vi) Topraksız ve küçük topraklı çiftçiler ile kadınlara yönelik özel bir kırsal yayım sisteminin geliştirilmesi,
- vii) Engelli çocukların eğitim ihtiyacının saptanması, kaynaştırılmış eğitim, özel alt sınıf, yatılı/yatısız okulların açılması; mesleki eğitimi olmayan yetişkin engelliler için yaygın eğitim olanaklarının sağlanması,
- viii) Bölge Üniversitelerinde Sosyal Hizmetler, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Psikoloji, Sosyoloji bölümlerinin açılması ve/veya açılmış olan bölümlere işlerlik kazandırılması,
- ix) Çağdaş değerlerin benimsenmesinde, varolan kültür öğelerinden yararlanılması ve Bölge'nin kültürel zenginliklerini tanıttacak eğitim programları düzenlenmesi hedeflenmektedir.

VIII.3 Sağlık

- i) Bebek, çocuk ve anne ölüm oranları ile doğurganlık oranı gibi temel sağlık göstergelerinin ülke ortalamasına getirilmesi,
- ii) Doğumların tamamının sağlık kuruluşlarında ya da sağlık personeli tarafından asgari sağlık koşullarında yaptırılmasının sağlanması,
- iii) Doğurganlık dönemindeki tüm kadınların doğum öncesi ve sonrası bakım almalarının sağlanması,
- iv) 0-59 ay bebeklerin tam aşılı olmalarının sağlanması,
- v) Nitelikli ve deneyimli sağlık personelinin Bölge'de tutulabilmesi amacıyla özendirici tedbirlerin alınması,
- vi) Yatak başına nüfusun Batman, Diyarbakır ve Mardin İllerinde 360'a, Siirt ve şırnak illerinde 351'e düşürülmesi,
- vii) Merkez köylerde yeni sağlık ocakları yapılması,
- viii) İl ve ilçe merkezlerinde AÇSAP'lar, halk sağlığı laboratuvarları ve kent tipi sağlık ocakları yapılması,

- ix) Atıl durumdaki sağlık evi ve sağlık ocaklarının değerlendirmeye tabi tutularak hizmetine ihtiyaç duyulanların faaliyete geçirilmesi,
- x) Gaziantep'ten itibaren Irak sınırına kadar uzanan Bölge'de "Acil Yardım ve Kurtarma Hizmeti" sunan yeterli sayıda istasyon kurulması,
- xi) Branş hastanelerinin (göğüs hastalıkları, acil yardım ve travmatoloji) açılması,
- xii) Sağlık ocaklarının bulaşıcı hastalıklarla mücadele hizmetini yerine getirebilecek şekilde iyileştirilmesi,
- xiii) Tüm eğitim kurumlarında "Ruh Sağlığı ve Danışma Merkezleri" açılması ve koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin sağlık ocaklarına entegrasyonunun tamamlanması hedef alınmaktadır.

VIII.4 Sosyal Hizmetler

- i) Sosyal hizmetler il örgütlerinin etkinliğinin artırılması, gereksinimlerle bağlantılı olarak ilçe sosyal hizmetler birimlerinin oluşturulması ve başta uzman eleman olmak üzere personel eksikliğinin giderilmesi,
- ii) Korunmaya muhtaç çocuklar, çalıştırılan çocuklar, sokak çocukları, engelliler, sürekli bakım ve rehabilitasyon ihtiyacı duyanlara yönelik yeni sosyal hizmet kuruluşlarının açılması,
- iii) Yoksullara yönelik olarak gelir getirici işlere ilişkin eğitim programları geliştirilmesi,
- iv) Sosyal hizmetlerle ilgili kamu, özel kuruluşlar ve STK'lar arasında etkin bir işbirliği ve eşgüdüm sağlanması,
- v) SHÇEK'e bağlı Toplum Merkezleri ile GAP-BKİ bünyesindeki ÇATOM'ların yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve birlikte çalışmalarının sağlanması,
- vi) İl/İlçe Sosyal Hizmetler Danışma Kurulları'nın mahalle ya da mahalle gruplarını kapsayacak şekilde ve halk katılımı sağlanarak işlevselleştirilmesi,
- vii) Bölge üniversitelerinde Sosyal Hizmetler, Psikoloji, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi bölümlerinin kurulması ve yerel yönetimlerde sosyal hizmet birimleri oluşturulması öngörülmektedir.

VIII.5 Esnaf ve Sanatkarlar

- i) Girişimciliğin ve kendi işini kurmanın desteklenmesi, esnaf ve sanatkarlara yönelik özel finans sistemleri, örgütlenme, insan gücü yetiştirme ve teknik destek konularında özel program ve projeler geliştirilmesi,
- ii) Geleneksel zanaatların envanterinin çıkarılması ve bunların üretim ve pazarlama yoluyla turizmin geliştirilmesinde kullanılması,
- iii) İllerde esnaf ve sanatkarlara yönelik "Esnaf ve Sanatkar Danışma, Bilgilendirme ve Yönlendirme Merkezi" kurulması ve kayıt dışı esnafın kayıt altına alınması desteklenecektir.

VIII.6 Kadın

- i) Örgün ve yaygın eğitimde kız çocuklarına ve kadınlara yönelik eğitim düzeyinin yükseltilmesi,
- ii) Türkiye'de ve Bölge'de kadın okuma-yazma oranı en düşük il olan Şırnak başta olmak üzere okuma-yazma programlarının yaygınlaştırılması ve okuma-yazma bilen kadın oranının Türkiye ortalamasına yaklaştırılması,
- iii) Kadınlara yönelik sosyal, psikolojik ve hukuksal danışmanlık hizmeti verecek yeni birimlerin oluşturulması,
- iv) Kadınların ekonomik yaşama katılımını kolaylaştıracak mesleki eğitim ve beceri programlarının geliştirilmesi ve uygulanması,
- v) Kadın girişimciliğinin özendirilmesi için kadınlara yönelik özel kredi/mikro finans mekanizmaları geliştirilmesi,

- vi) Kadın sığınma evlerinin açılması ve yerel yönetimlerde kadınlara yönelik hizmet/danışmanlık birimlerinin oluşturulması öngörülmektedir.

VIII.7 Gençlik

- i) Bireyi güçlendiren kültürel ve sosyal altyapılar geliştirilmesi, bunun için yeni Gençlik Evi/Gençlik Merkezleri açılması,
- ii) Gençlerin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımının özendirilmesi,
- iii) Gençlere yönelik yaygın eğitim programlarında gelir getirici eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi,
- iv) Yaygın eğitim kapsamında gençlere yönelik bilişim teknolojileri ve yabancı dil eğitiminin verilmesi,
- v) GSGM'nin Bölge'deki yatırımlarının tamamlanmasına öncelik verilmesi,
- vi) Gençlerin ulusal ve uluslararası düzeydeki gençlik gruplarıyla iletişiminin güçlendirilerek ortak yaz kampları ve diğer etkinliklerin düzenlenmesinin sağlanması,
- vii) Kütüphane ve kültür merkezlerinin yaygınlaştırılması, il ve ilçe merkezlerindeki mevcut kütüphanelerin hizmet kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir.

VIII.8 Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

- i) STK'lar arasında çalışma alanlarını da dikkate alarak GAP STK Platformu/Platformları oluşturulmasının özendirilmesi, yerel ve merkezi yönetimlerin bu platformlara desteğinin sağlanması,
- ii) STK'ların kurumsal kapasitelerinin ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının oluşturulması,
- iii) STK'lara yönelik proje hazırlama, ulusal/uluslararası fon geliştirme ve kaynak yaratma, ulusal ve uluslararası yasal çerçeve gibi konularda ilgili kuruluşlar arasında işbirliğine gidilmesinin özendirilmesi,
- iv) Bölgesel-ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren STK'lar arasında ağ sistemleri kurulması ve işlevsel kılınması,
- v) Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde faaliyet gösteren STK'lar arasındaki iletişimi kolaylaştırmak amacıyla "GAP Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi" hazırlanması.
- vi) Bölge illerinde sivil toplum kuruluşlarının gelişmesini sağlamak için hizmet merkezleri açılması,
- vii) Kalkınma sürecinin etkinliği açısından, yeni değerlerin benimsenmesinde, varolan kültür öğelerinden yararlanılması ve altbölge düzeyinde kültürel zenginlikleri tanıtmak için yerel örgütlenmelerin kurulmasının teşvik edilmesi öngörülmektedir.

VIII.9 Kültür

Kültür mirasının korunması, kurtarılması, tanıtılması ve toplum yararına kullanılması GAP-BKP'nın temel amacıdır. Yerel halkta kültürel miras bilincinin geliştirilmesi, kültürel mirasın doğru ve ayrıntılı bilgilerle gelecek nesillere aktarılması, bu bağlamda bilimsel araştırmaların desteklenmesi önem arz etmektedir.

Bölgesel kalkınma ve toplumsal bütünleşmenin hızlanması amacıyla kültürel birikimlerden yararlanılacaktır. Kamu kesiminden yapılacak kaynak tahsisleri, özel kesim ve vakıfların desteği ile yapılan programlarla;

- i) 30 höyük ve 32 arkeolojik SİT alanında kazı çalışmaları yapılması,
- ii) 6 ilde restorasyon ve çevre düzenleme çalışmalarının sürdürülmesi,

- iii) Mardin kenti, Diyarbakır surları, Hasankeyf yerleşmesi, Şanlıurfa kenti, Harran yerleşmesinin dünya kültür mirası listesine alınmasının sağlanması,
- iv) Nemrut Tümülüsü, Hasankeyf, Lice Tüneli, Asur Kabartmaları, Çayönü Yerleşmesi, Yesemek Heykel Atölyesi, Zeugma Antik Kenti, Dara Antik Kenti, Harran, Göbeklitepe, Soğmatar ve Şuayip Şehri'nin açık hava müzesi olarak düzenlenmesi,
- v) Bölge'de bir folklor açık hava müzesinin oluşturulması,
- vi) Mardin Turabdin Bölgesi'nin kültürel mirasının değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Tablo VIII.2. Yıllar İtibariyle Sosyal Altyapı Yatırımları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

Sektörler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Eğitim	12.3	13.5	18.2	21.5	25.0	30.0	36.0	40.5	56.1	253.1
Sağlık	6.8	7.4	10.2	11.6	12.5	14.5	17.6	22.3	30.1	133.0
Diğer Sosyal	3.0	4.0	5.6	6.0	6.5	7.5	9.5	11.5	15.3	68.9
Toplam	22.1	24.9	34.0	39.1	44.0	52.0	63.1	74.3	101.5	455.0

IX. BÖLGESEL ULAŞIM

IX.1. Karayolu

2010 yılında mevcut Gaziantep-Şanlıurfa Karayolu ortaya çıkacak talepleri karşılamakta yetersiz kalacaktır. Söz konusu talebin karşılanabilmesi için, mevcut güzergahın 2x2 izli bölünmüş bir yol haline getirilmesi yeterlidir. Ancak, çok daha pahalı ve zaman alıcı bir çözüm olmakla beraber, yatırım programına alınmış ve ihalesi gerçekleştirilmiş olduğu için Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu'nun yapımının sürdürülmesi öngörülmektedir.

Mevcut Şanlıurfa-Diyarbakır güzergahında Siverek'e kadar olan kesimdeki yetersizliklerin aşılması için 2x2 şeritli bir bölünmüş yol öngörülmektedir.

Şanlıurfa-Adıyaman güzergahında Bozova civarındaki bazı kesimlerde ve Şanlıurfa-Viranşehir yolunun bir kesiminde saptanan yetersizliklerin ise tırmanma şeridi, yerel iyileştirmeler gibi az yatırımlı önlemlerle çözümlenmesi öngörülmektedir.

IX.2. Köy Yolları

Köy yolları ile ilgili çalışmalar, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce (KHGM) belli önceliklere göre yıllık programlar çerçevesinde sürdürülmektedir.

Köyleri il ve ilçe merkezine bağlayan yolların asfaltlanması planlanmaktadır. Köyleri köylere bağlayan yolların rehabilite edilmesi ve genişletilerek stabilize kaplanması öncelikli hedef olarak görülmekte; daha sonra bu yollarla, ürün kalitesini yükseltmek bakımından üretim yollarının asfaltlanması öngörülmektedir.

IX.3. Demiryolu

Bölge'deki her iki hat da halen kapasitelerinin çok altında çalışmaktadır. Temel sorun, işletme ve pazarlamadaki yetersizlikler nedeniyle talebin istenildiği düzeyde demiryoluna çekilememesidir.

2010 yılı demiryolu taşımasına ilişkin talep tahmini, kurulan modeldeki demiryolu tercihli seçenekte bile hacim/kapasite oranının gelecekte de çok düşük kalacağını göstermektedir. Altyapıya yapılacak yatırımlardan çok Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'nın (TCDD) yeniden yapılanması ve çeken-çekilen araç filosunun geliştirilmesi önem taşımaktadır.

IX.4. Havayolu

Genellikle atıl kapasiteyle kullanılan mevcut altyapının yanısıra, Bölge’de GAP Uluslararası Havaalanı İnşaatı, Gaziantep Havaalanı Tevsii, Batman Havaalanı Apron Bağlantı Taksirutu ve Müteferrik İşler ve STOL Havaalanları inşaatları devam etmektedir.

Yapılan projeksiyonlar, mevcut havaalanı tesislerinin, 2010 yılındaki yolculuk taleplerini de karşılamakta yeterli olacağını göstermektedir. Bunun tek istinası, Gaziantep Havaalanı’dır. Ancak, anılan havaalanının tevsii projesi programa alınmış olup, terminalin yenilenmesi tamamlandığında bu sorun da aşılmış olacaktır. Öte yandan, mevcut Şanlıurfa Havaalanı’nın bugünkü yolcu kapasitesinin 2010 yılında yeterli olacağı anlaşılmaktadır. Talep analizi yeni Uluslararası GAP Havaalanı Projesi’nin standartlarının yolcu trafiği açısından gereğinden fazla yüksek tutulmuş olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu havaalanının temel işlevi yük trafiği olup, verimliliği yeterli yük talebinin oluşmasına bağlıdır.

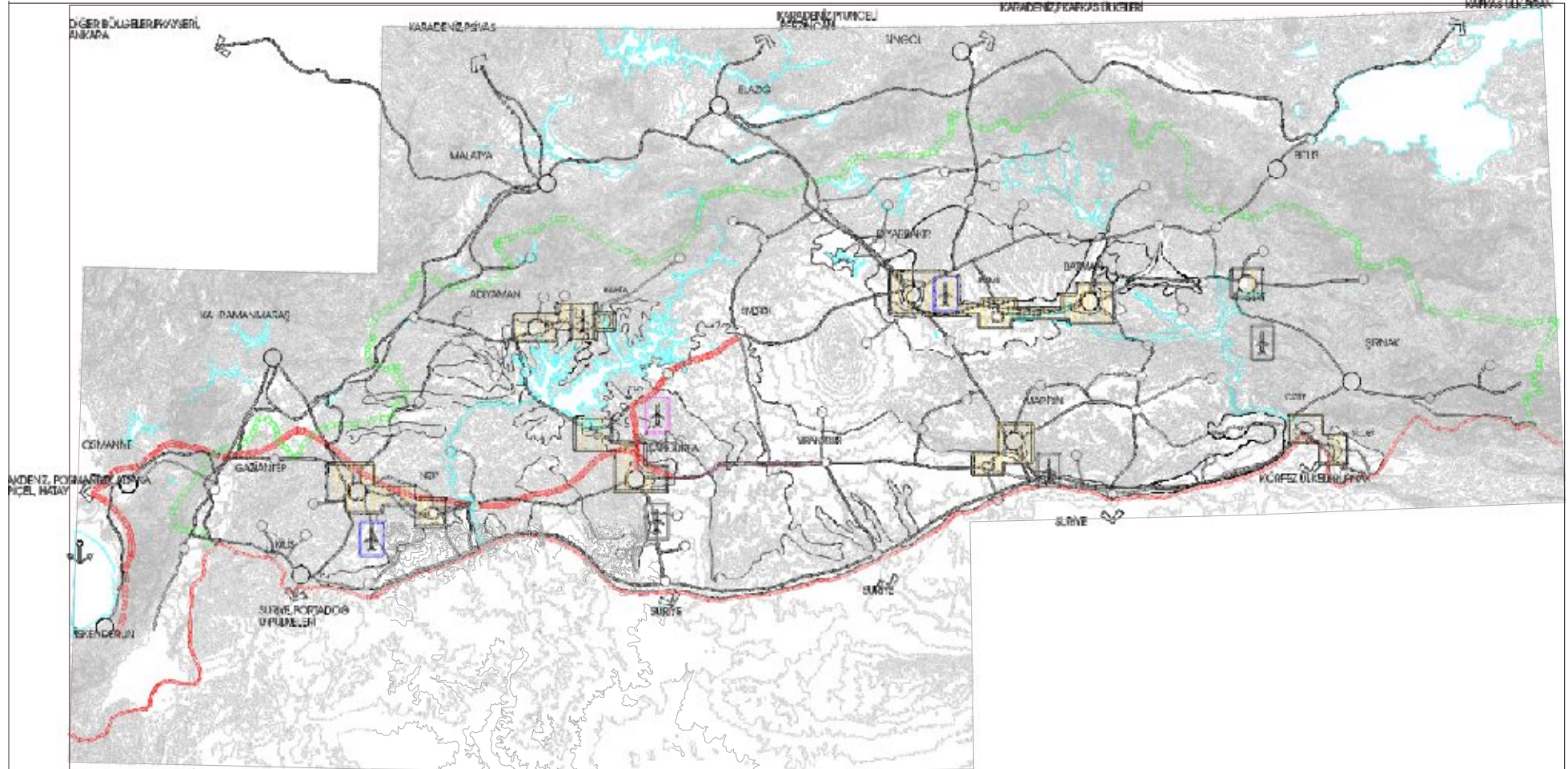
IX.5. Boruhatları

Doğal gaz kullanımının yurt çapında yaygınlaştırılması çalışmaları kapsamında, yalnız Güney Doğal Gaz İletim Hattı Bölge’den geçmektedir ve bu hattan Gaziantep’in yararlanması mümkün olacaktır.

Tablo IX.1: Ulaştırma Sektörü Yatırımları

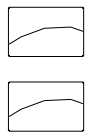
(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

İl	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Adıyaman	1.4	1.4	1.4	0.5	0.5	0.5	0.8	1.8	1.8	10.1
Batman	1.1	0.7	0.7	0.7	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	5.6
Diyarbakır	1.8	1.7	1.7	1.7	1.5	5.1	4.0	4.0	3.6	25.0
Gaziantep	5.3	5.4	5.1	10.9	8.0	8.0	8.0	8.5	9.0	68.2
Kilis	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	4.4
Mardin	1.2	0.7	0.7	0.7	0.5	0.5	0.5	0.5	1.1	6.5
Şanlıurfa	3.4	3.4	2.0	3.4	0.5	2.5	12.0	12.5	12.5	52.2
Siirt	2.3	2.4	2.1	2.1	1.6	1.6	0.5	0.5	0.5	13.6
Şırnak	1.2	1.2	1.6	0.8	0.8	0.8	0.5	0.5	0.5	8.0
Toplam	18.2	17.4	15.8	21.3	14.4	19.9	27.3	29.3	30.0	193.6

GÖSTERİM

SULAMA ALANLARI

PLAN DÖNEMİNDE (2002-2010) GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

PLAN DÖNEMİNDEN SONRA GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

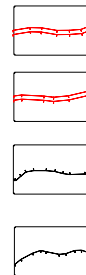
KENTSEL GELİŞMEPODAK VE AKSILARI

ANA YERLEŞMELER

ÇEVRE ETKİ ALANI

ULASTIRMA

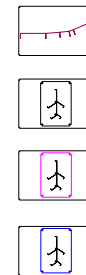

OTOYOL

BÖLÜNÜŞ YOL

KARAYOLLARI

DEMİRYOLU

GELİŞTİRİLECEK KARAYOLU KESİMLERİ

HAVAALANI

PLAN DÖNEMİNDE BİTİRİLMESİ ÖNGÖRÜLEN PULUSLARARASI HAVAALANI

TEVŞİ EDİLEN HAVAALANI

K

X. ÇEVRE

Toprak ve suyun en azından bugünkü standartları korunacak, biyolojik çeşitlilik korunarak sürdürülecek, hava kalitesinin standartlara ve mevzuata uygunluğu denetlenecek ve muhtemel ekolojik değişimleri önceden tahmin edilerek olumsuzlukları önlemeye yönelik tedbirler alınacaktır. Bu amaçla;

- i) Su ve toprak kaynakları bilgi sistemi kurulacak,
- ii) Biyolojik çeşitlilik korunarak doğal kaynakları sürdürülebilir kullanmak. Bölge’de ulusal ve uluslararası öneme sahip habitat ve canlı türlerini barındıran ekosistemlerin en az yüzde 30’unun uygun statülerle koruma altına alınması koşulu ile Bölge’nin yüzde 5’ini uluslararası standartlarda uygun statülerde koruma alanı olarak ayırmak,
- iii) Hava Kalite Yönetimi ve iklim değişikliklerini izlemek,
- iv) Bilgi edinilmesine imkan veren, şeffaf, katılımcı bir çevre yönetimini sağlamak,
- v) Yerel yönetimler ve STK’ların çevre yönetimine aktif katılımını sağlamak,
- vi) Bölge’nin AB Ulusal Katılım Belgesi Çevre Taahhütleri’nde öncü rol üstlenmesini sağlamak,
- vii) Bölge’deki Organize Sanayi Bölgeleri başta olmak üzere ÇED uygulamalarına riayet edilmesini sağlamak hedef alınmıştır.

XI. KIRSAL VE KENTSEL ALTYAPI

Kentsel ve kırsal fiziki altyapı hizmetlerinin sağlanması suretiyle yaşam kalitesinin yükseltilmesi için;

- i) Temel altyapı hizmetlerine erişebilirlik artırılabilecektir,
- ii) Sürdürülebilir ve yaşanabilir bir çevre oluşturulacak ve insan sağlığını etkileyebilecek olumsuzluklar ortadan kaldırılacaktır,
- iii) Çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğal kaynakların korunması ile eko-sistemin taşıma kapasitesi zorlanmayacaktır.

Bahsekonu amaçları sağlamak için kentsel içmesuyu, kanalizasyon, atıksu arıtma ve katı atık sistemleri ile kırsal içmesuyu ve kırsal kanalizasyon yatırımları için Plan döneminde öngörülen kamu yatırım tutarı, 1998 yılı fiyatlarıyla 321 trilyon TL’dir.

Bölge’de sektörler ve yıllar itibarıyla altyapı yatırımları Tablo X.1’de yer almaktadır.

Plan döneminde; kentsel içmesuyu altyapısı için 137.4 trilyon TL, kentsel kanalizasyon altyapısı için 55.9 trilyon TL, kentsel atıksu arıtma için 30 trilyon TL, kentsel katı atık için 25.5 trilyon TL, kırsal içmesuyu için 64.7 trilyon TL, kırsal kanalizasyon için 7.5 trilyon TL kaynak tahsisi suretiyle aşağıdaki hedeflere ulaşılması öngörülmüştür.

- i) İçmesuyu olmayan veya yetersiz olan yerleşimler öncelikli olmak üzere Plan dönemi sonunda kentsel nüfusun yüzde 71’ini yeterli içmesuyuna kavuşturmak,
- ii) Belediyelerde kişi başına su tüketimini 100-250 lt/kişi/gün seviyesine getirmek,
- iii) Plan dönemi sonunda kentsel nüfusun yüzde 61’ine kanalizasyon, yüzde 55’ine atıksu arıtma tesisi hizmeti götürmek,
- iv) Bölge’nin en önemli doğal kaynakları olan tarım toprakları ile hala birinci sınıf ham su özelliğini koruyan su kaynaklarını korumak; atıksu şebekelerini tamamlamak ve şebekeleri uygun arıtma tesisi ile birlikte devreye almak,
- v) Bölge’nin en önemli doğal kaynaklarından olan Fırat ve Dicle nehirleri ile baraj göllerinin potansiyel içmesuyu kaynağı olarak kullanılabilmesi varsayılarak koruma önlemlerini titizlikle uygulamak,

- vi) Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak İl merkezlerinde katı atık yönetim sistemleri kurmak,
- vii) Kırsal alanda susuz ya da suyu yetersiz olan yerleşim birimleri öncelikli olmak üzere, Plan dönemi sonunda kırsal nüfusun yüzde 93'ünü yeterli içmesuyuna kavuşturmak,
- viii) Kırsal kesimde kanalizasyon altyapısı bağlamında pilot uygulamaları gerçekleştirmek.

Tablo XI.1: Bölge'de Sektörler ve Yıllar İtibariyle Altyapı Yatırımları (1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam
Kentsel										
İçmesuyu	9.8	10.3	12.5	10.1	12.0	16.4	19.8	24.3	22.2	137.3
Kanalizasyon	3.8	4.0	4.7	3.7	4.6	6.2	7.5	9.2	12.2	55.9
Atıksu Arıtma	0	0	0	2.7	3.1	4.3	5.1	6.3	8.4	30.0
Katı Atık	0	0	0	2.3	2.7	3.6	4.4	5.4	7.1	25.5
Kentsel Toplam	13.6	14.2	17.2	18.9	22.4	30.5	36.8	45.3	50.0	248.7
Kırsal										
İçmesuyu	7.0	7.3	5.8	4.6	5.3	4.4	5.3	6.5	18.7	64.7
Kanalizasyon	0	0	0	0	0.9	1.2	1.4	1.8	2.3	7.5
Kırsal Toplam	7.0	7.3	5.8	4.6	6.1	5.6	6.7	8.3	21.0	72.3
Genel Toplam	20.5	21.5	23.0	23.5	28.5	36.0	43.5	53.5	71.0	321.0

XII. KONUT

Bölge nüfusu gerek kentsel ve gerek kırsal kesimde ülke ortalamasının üzerinde artış göstermektedir. Konut talebi 2002-2010 dönemi için yaklaşık 320 bin'dir (Bkz. Tablo XII.1). Bu talebin 263 bin'i kentlerde oluşacaktır.

Tablo XII.1: 2002-2010 Nüfus Artışının Ek Konut Gereksinimi (Bin)

İl	Kentsel Ek Konut Gereksinimi	Kırsal Ek Konut Gereksinimi	Toplam Ek Konut Gereksinimi
Adıyaman	42	-	42
Batman	12	-	12
Diyarbakır	58	11	69
Gaziantep	60	8	68
Kilis	5	-	5
Mardin	19	2	21
Şanlıurfa	55	33	88
Siirt	10	2	12
Şırnak	2	1	3
Toplam	263	57	320

XIII. TURİZM

Bölge turizm sektörünün yüksek bir potansiyeli vardır. Çünkü;

- i) Arkeolojik, tarihi, kültürel ve doğal zenginlikler ile Bölge, sektörün talep ettiği olanaklara sahiptir,
- ii) İş turizmi en büyük turizm bileşenlerinden birisidir ve iş amaçlı seyahatler çeşitlenmeyi sağlayacak niteliktedir,
- iii) Bölge, zengin kültürel varlıklara ek olarak, GAP uygulamaları ile yapay göllere kavuşmuş, insan yapısı eserler açısından da ilgi çekici ve görülmeye değer yapıtlar sunabilme olanağı kazanmıştır. Ancak bunlardan yeteri düzeyde yararlanılamamaktadır.

Bölge'de turizm potansiyeli yüksek alanlarda; "Turizm ve Kreasyon Yönetim Planları" yapılması, gelişmelerin bütüncül olarak bu planlar doğrultusunda sağlanması önerilmektedir. Bu kesimler; Nemrut ve Yakın Çevresi, Hasankeyf ve Yakın Çevresi, Midyat ve Yakın Çevresi, Mardin, Birecik Barajı-Zeugma ve Yakın Çevresi ile Şanlıurfa ve Yakın Çevresi'dir.

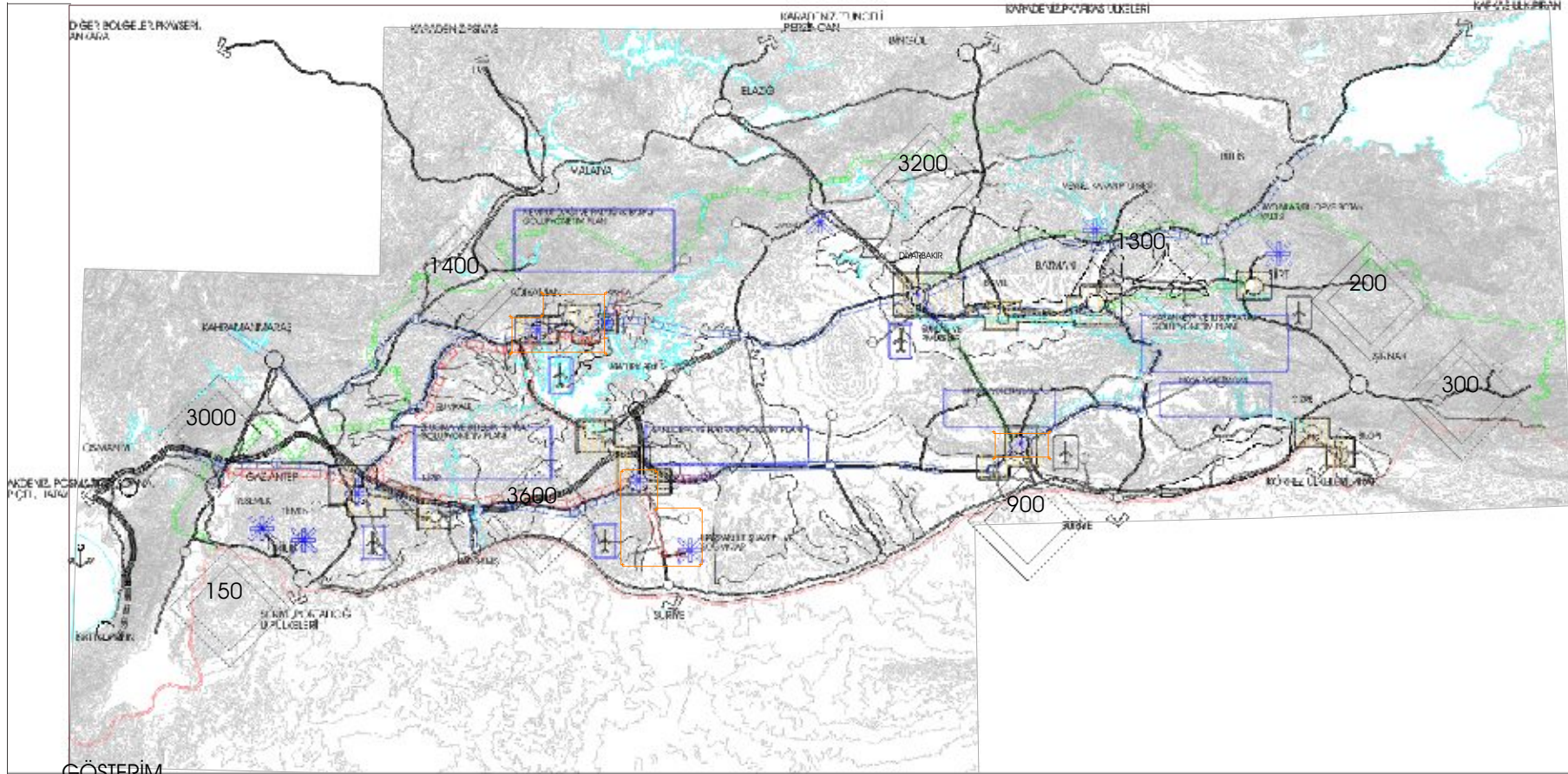
Bölge’de iki tur güzergahı mevcuttur;

- A. Bölge Turu Güzergahı: Havaalanı veya karayolu girişli bu güzergah Gaziantep veya Adıyaman’dan başlamaktadır. Turlar, Harita XIII.1’den de görüleceği gibi; ana ulaşım akslarını takiben Diyarbakır veya Mardin çıkışlı son bulmaktadır. Tur güzergahında; özellikle; Gaziantep (kent, yakın arkeolojik alanlar ve Zeugma), Nemrut ve çevresi (Adıyaman), Şanlıurfa (kent ve Harran), Mardin (kent ve yakın çevresi), Midyat, Hasankeyf (Batman) ve Diyarbakır önemli ilgi noktalarıdır. Bu tur güzergahları, giriş noktasına göre kuzey veya güney kesim karayolu izlenerek gerçekleştirilmektedir.
- B. Kısmi Tur Güzergahları: Bölge’nin büyüklüğü, Bölge turunun yanısıra kısmi güzergah ve turları da olanaklı kılmaktadır. İki önemli kısmi turdan söz edilebilir.
- i) Bölge’nin batı kesiminde; Gaziantep veya Adıyaman girişli turlar: Gaziantep (kent, Yesemek, Kargamış ve Zeugma), Rumkale, Halfeti, Adıyaman ve yakın çevresi, Nemrut ve Şanlıurfa (kent ve Harran) veya Diyarbakır güzergahı,
- ii) Bölge’nin orta ve doğu kesiminde; Diyarbakır veya Şanlıurfa girişli turlar: Şanlıurfa (kent ve Harran), Mardin ve yakın çevresi, Midyat, Hasankeyf (Batman) ve Diyarbakır güzergahı.

Ancak, başta konaklama tesisleri olmak üzere, alan düzenlemesi ve kapasite yaratımı açısından güzergahların iyileştirilmesi önem taşımaktadır. Turizmden azami fayda için Bölge’nin turizm değerleri tanıtılacak, mevcut ve potansiyel turizm kaynakları harekete geçirilecek ve bu olanaklardan azami ölçüde yararlanılacaktır.

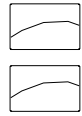
İller bazında belirlenen hedefler Harita XIII.1’de verilmektedir.

Harita XIII.1: Turizm Odakları, Öngörülen Yatak Kapasiteleri ve Tur Güzergahları

GÖSTERİM

SULAMA ALANLARI

PLAN DÖNEMİNDE (2002-2010) GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

PLAN DÖNEMİNDEN SONRA GERÇEKLEŞECEK SULAMA AL.

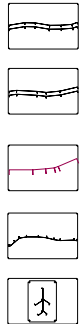
KENTSEL GELİŞİM PODAK VE AKSLARI

ANA YERLEŞMELER

ÇEVRE ETKİ ALANI

ULASTIRMA

OTOYOL

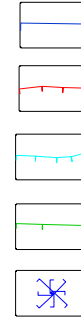
BÖLÜNÜMÜŞ YOL

GELİŞTİRİLECEK PKARAYOLU KESİMLERİ

KARAYOLLARI

HAVAALANI

TURİZM

BÜYÜK BÖLGE TURU

TALI TUR 1

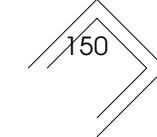
TALI TUR 2

TALI TUR UZANTILARI

ÖNEMLİ ÇEKİM NOKTALARI

TUR GÜZERGAHI HAVAALANI GİRİŞLERİ

İLLER İTİBARIYLA PYATAK SAYILARI

TURİZM VE REKREASYON YÖNETİM PLANLARI KAPSAMINDA PELE ALINACAK KESİMLER

K

T.C. BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Merkez: Willy Brandt Sokak No: 5 Çankaya ANKARA
Tel: (0.312) 442 23 24 (Pbx) Fax: (0.312) 440 13 84

Bölge Müdürlüğü: Şanlıurfa Tüneli Çıkış Ağızı, P.K.155.63000 ŞANLIURFA
Tel: (0.414) 314 17 50 (3 Hat) Fax: (0.414) 313 50 73

E-mail: gap@gap.gov.tr

İnternet: www.gap.gov.tr